NHLRP National Home Language Reading Programme

Nkunguhato wa Madyondziselo

XITSONGA

RIRIMI RA LE KAYA

GIREDI YA 1

KOTARA YA 1 & 2

basic education
Department: Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL EDUCATION COLLABORATION TRUST

ETDP SETA

2030 NDP

Read to Lead
A Reading Nation is a Leading Nation

SACE

Nkunguhato wa Madyondziselo

GIREIDI YA 1 | KOTARA YA 1 & 2

XITSONGA

NHLRP | National Home Language Reading Programme

Vundzeni

NKAMBELO WA NKHULUKO WO HLAYA HI NOMU: HI KU ANGARHELA 1

KOTARA YA 1 9

SWIKAMBELWANA SWA KOTARA YA 1 SWA NHN 10

FOMO YA NXOPAXOPO YA KOTARA YA 1 14

NONGOLOKO WA MAKAMBELELO WA KOTARA YA 1 15

KOTARA YA 2 21

SWIKAMBELWANA SWA KOTARA YA 2 SWA NHN 22

FOMO YA NXOPAXOPO YA KOTARA YA 2 26

NONGOLOKO WA MAKAMBELELO WA KOTARA YA 2 28

GIREIDI YA 1 ORF MAPHEPHA YO RIKHODAS 35

KOTARA YA 1 NKUNGUHATO WA MADYONDZISELO

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Hi ya exikolweni*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Xana u titwe njhani loko u sungula Giredi ya 1 lembe leri?*
   - *Xana i swilo swa muxaka muni leswi u navelaka ku swi endla exikolweni?*
   - *Xana ku na nchumu lowu ku chavisaka kumbe lowu ku karhataka exikolweni? Loko swi ri tano, i yini?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 2.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena: Xikolo i rivoningo ra vutomi.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka: Xivuriso lexi xi kombisa leswaku dyondzo hi yona yi hi nyikaka vumundzuku lebyinene. Loko u dyondza hi matimba exikolweni, u ta v ani vumundzuku lebyinene.

Mipfumawulo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya fonemiki.**
   a. Lulamisa Buku yo Kambela ku endla tinotsi ta vadyondzi hi un'weun'we.
   b. Tirhisa khodi yo olova ku rhekoda matirhelo ya vadyondzi, xk.:

1 = a nga si va na vuswikoti
2 = u na vuswikoti
3 = u hundzisa vuswikoti lebyi languteriweke

2. **Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.**
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo 'ava marito' (hi mapeletwana).
   b. Tirhisa swakudya swo hambanahambana tanihi xikombiso, xk.: ti-ma-nga; chu-ke-le; nya-ma.
3. **Fambafamba etlilasini u kombela mudyondzi un'wana na un'wana ku:**
   a. Ava vito ra vona hi mapeletwana, xk.: Ka-ra-bo
   b. Vula mpfumawulo wo sungula wa vito ra vona, xk.: /k/
   c. Letela leswi eka vadyondzi kutani u sungula hi vadyondzi lava nga na vuswikoti swinene.
4. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u lava mpfuneto ku hetisisa mitirho leyimbirhi.
2 = Mudyondzi u hetisisa ntirho wun'we a ri yexe.
3 = Mudyondzi u hetisisa mitirho leyimbirhi a ri yexe.

Ntivontsalo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya ku vumba maletere.**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
   b. Nyika phepha na tikhirayoni kumbe tipenisele.
2. **Byela vadyondzi leswaku va tsala:**
   - Maletere hinkwawo lama va ma tivaka
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u tsala maletere lama nga ehansi ka 10, kumbe ku tele swihoxo swa ku vumbiwa ka maletere.
2 = Mudyondzi u tsala maletere lama nga exikarhi ka 10–15, ku nga va na swihoxo swo karhi loko ku ri karhi ku vumbiwa maletere.
3 = Mudyondzi u tsala maletere mo tlula 15, maletere mo tala ma vumbiwile hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 1

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Siku ro sungula ra Vukona ro ya exikolweni*
   b. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi Vukona, nhwanyana loyi a chavaka ku sungula Giredi ya 1. Hi hlayile hi ndlela leyi a titwaka hayona a nga si sungula xikolo, na hi ndlela leyi a titwaka hayona loko se a sungurile xikolo.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla ku yelana
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku endla nkambisiso wa masungulo: Ntwisiso wa ririmi ra nomu

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Xitori xo byela vadyondzi kumbe ku hlaya hi rito leri tlakukeke

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela ntwisiso wa ririmi ra nomu. (Lemuka: Nghingiriko lowu wu vuyeleriwile ku ku pfumelela ku yingisela tinhlamulo ta vadyondzi hinkwavo.)**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
2. **Byela kumbe ku hlayela vadyondzi xitori xo koma (timinete ta 5).**
   a. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku hlamula swivutiso swo tsundzuka hi ku kongoma, xk.: mani, rini, kwihi, yini.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga swi koti ku hlamula xivutiso hi ndlela leyi nga fanela.
2 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle kambe a ri karhi a kanakana.
3 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle naswona hi ku hatlisa.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 2.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *xikolo: Ndhawu leyi vana va yaka ku ya dyondza na mudyondzisi na vanghana.*
      - *ku chava: Ndlela leyi u titwaka hayona, loko u twa ongeti u nga vaviseka.*
      - *sungula: Ku rhangela van'wana ku fika; ku va wo sungula elayinini.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya mipfumawulo.**
   (Tekela enhlokweni leswaku nghingiriko lowu wu vuyeleriwile ku ku pfumelela ku kambela mudyondzi un'wana na un'wana a ri yexe.)
   a. Tshamisisa tlilasi ku hetisa ku dirowa kumbe nghingiriko wo tsala.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we leswaku va ta etafuleni ra wena.
   c. U va na nxaxamelo wa maletere ya tialifabete ya ririmi ra wena, lama tsariweke hi maletere lama nga erivaleni, lamakulu.
2. **Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana u kombela mudyondzi ku hlaya letere (mpfumawulo).**
   a. Tsala ehansi maletere lama na sweswi mudyondzi a nga kotiki ku ma hlaya.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 0–8 hi ndlela ya kahle.
2 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 9–18 hi ndlela ya kahle.
3 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 19 kumbe ku tlula hi ndlela ya kahle.

Ntivontsalo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya ku vumba tinomboro.**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
   b. Nyika phepha na tikhirayoni kumbe tipenisele.
2. **Byela vadyondzi leswaku va tsala:**
   Tinomboro kusuka eka 0–9
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u tsala tinomboro leti nga ehansi ka 4, kumbe ku tele swihoxo swa ku vumbiwa ka tinomboro.
2 = Mudyondzi u tsala tinomboro leti nga exikarhi ka 4–7, ku nga va na swihoxo swo karhi loko ku ri karhi ku vumbiwa tinomboro.
3 = Mudyondzi u tsala tinomboro to tlula 7, tinomboro to tala ti vumbiwile hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 3

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Siku ro sungula ra Vukona ro ya exikolweni*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku endla nkambisiso wa masungulo: Ntwisiso wa ririmi ra nomu

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Xitori xo byela vadyondzi kumbe ku hlaya hi rito leri tlakukeke

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela ntwisiso wa ririmi ra nomu. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
2. **Byela kumbe ku hlayela vadyondzi xitori xo koma (timinete ta 5).**
   a. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku hlamula swivutiso swo tsundzuka hi ku kongoma, xk.: mani, rini, kwihi, yini.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga swi koti ku hlamula xivutiso hi ndlela leyi nga fanela.
2 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle kambe a ri karhi a kanakana.
3 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle naswona hi ku hatlisa.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *junifomo: Swiambalo swo hlawuleka leswi ambariwaka loko u ya exikolweni kumbe ku komba leswaku mi ntlawa wun'we.*
      - *bege yo bebula: Bege leyi u yi bebulaka leyi nga na tibuku na switirhisiwa swin'wana swa xikolo.*
      - *tilulamise: Ku tilulamisela swo karhi, kufana no paka bege ya wena loko u lava ku ya exikolweni.*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 4.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Mixo wun'wana na wun'wana wa vhiki, vana va misava hinkwayo va tilulamisela ku ya exikolweni.*
      - *Va paka tibege ta vona ta xikolo na tibege to bebula swilo swo hambanahambana leswi va nga swi lavaka exikolweni: tibuku, tipensele na tirhula.*
      - *Misava hinkwayo, vana va dyondza eka vadyondzi va vona etitlilasini.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. Vana va endla yini ku tilulamisela ku ya exikolweni siku na siku?
   b. I yini leswi u swi kumaka etlilasini?
   c. I yini leswi humelelaka etlilasini?

Mipfumawulo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya mipfumawulo. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa tlilasi ku hetisa ku dirowa kumbe nghingiriko wo tsala.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we leswaku va ta etafuleni ra wena.
   c. U va na nxaxamelo wa maletere ya tialifabete ya ririmi ra wena, lama tsariweke hi maletere lama nga erivaleni, lamakulu.
2. **Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana u kombela mudyondzi ku hlaya letere (mpfumawulo).**
   a. Tsala ehansi maletere lama na sweswi mudyondzi a nga kotiki ku ma hlaya.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 0–8 hi ndlela ya kahle.
2 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 9–18 hi ndlela ya kahle.
3 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 19 kumbe ku tlula hi ndlela ya kahle.

Ntivontsalo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya ku kopa na ku lawula.**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
   b. Nyika phepha na tikhirayoni kumbe tipenisele.
2. **Byela vadyondzi leswaku va langutisa loko u ri karhi u tsala ebodweni:**
   - Phatheni yo olova, x.k.:

   a. Byela vadyondzi ku kopa marito eka phepha ra vona.
   b. Va fanele va ringeta leswaku phatheni yi va na Vulaizi leyi fanaka.
   c. Va fanele ku endla phatheni kusuka eka tlhelo rin'wana ra phepha kuya eka rin'wana.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga koti ku hetisa ntirho. Ku na swihoxo eka ku kopa. Vulaizi ya kona a yi fambisani.
2 = Mudyondzi a nga koti ku hetisa ntirho KUMBE ku na swihoxo eka ku kopa. Vulaizi ya kona ya fambisananyana.
3 = Mudyondzi u hetisa ntirho hi ndlela leyi nga fanela. Vulaizi ya kona ya fambisana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 3

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Siku ro sungula ra Vukona ro ya exikolweni*
   d. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi Vukona, nhwanyana loyi a chavaka ku sungula Giredi ya 1. Hi hlayile hi ndlela leyi a titwaka hayona a nga si sungula xikolo, na hi ndlela leyi a titwaka hayona loko se a sungurile xikolo.*

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vutisa vadyondzi: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebulu: Vito

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya vito ra munhu.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Vito ra mbyana ya mina i Sasavona.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Ndlela leyi hi titweke hayona hi siku ro sungula ra xikolo.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Ndzi titwe... hi siku ro sungula ra xikolo.
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Wena hi siku ro sungula ra xikolo.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku endla nkambisiso wa masungulo: Ntwisiso wa ririmi ra nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Xitori xo byela vadyondzi kumbe ku hlaya hi rito leri tlakukeke

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela ntwisiso wa ririmi ra nomu. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
2. **Byela kumbe ku hlayela vadyondzi xitori xo koma (timinete ta 5).**
   a. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku hlamula swivutiso swo tsundzuka hi ku kongoma, xk.: mani, rini, kwihi, yini.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga swi koti ku hlamula xivutiso hi ndlela leyi nga fanela.
2 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle kambe a ri karhi a kanakana.
3 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle naswona hi ku hatlisa.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya mipfumawulo. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa tlilasi ku hetisa ku dirowa kumbe nghingiriko wo tsala.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we leswaku va ta etafuleni ra wena.
   c. U va na nxaxamelo wa maletere ya tialifabete ya ririmi ra wena, lama tsariweke hi maletere lama nga erivaleni, lamakulu.
2. **Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana u kombela mudyondzi ku hlaya letere (mpfumawulo).**
   a. Tsala ehansi maletere lama na sweswi mudyondzi a nga kotiki ku ma hlaya.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 0–8 hi ndlela ya kahle.
2 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 9–18 hi ndlela ya kahle.
3 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 19 kumbe ku tlula hi ndlela ya kahle.

Ntivontsalo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya ku kopa na ku lawula.**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
   b. Nyika phepha na tikhirayoni kumbe tipenisele.
2. **Byela vadyondzi leswaku va langutisa loko u ri karhi u tsala ebodweni:**
   - Vito ra tlilasi, x.k.: Giredi ya 1B
   a. Byela vadyondzi ku kopa marito eka phepha ra vona.
   b. Va fanele va ringeta ku tsala maletere hi Vulaizi leyi fanaka.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga koti ku hetisa ntirho. Ku na swihoxo eka ku kopa. Vulaizi ya kona a yi fambisani.
2 = Mudyondzi a nga koti ku hetisa ntirho KUMBE ku na swihoxo eka ku kopa. Vulaizi ya kona ya fambisananyana.
3 = Mudyondzi u hetisa ntirho hi ndlela leyi nga fanela. Vulaizi ya kona ya fambisana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 3

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Siku ro sungula ra Vukona ro ya exikolweni*
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebulu: Vito

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Ndlela leyi hi titweke hayona hi siku ro sungula ra xikolo.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. ku tsaka, ku vilela, ku chava
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku endla nkambisiso wa masungulo: Ntwisiso wa ririmi ra nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Xitori xo byela vadyondzi kumbe ku hlaya hi rito leri tlakukeke

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela ntwisiso wa ririmi ra nomu. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
2. **Byela kumbe ku hlayela vadyondzi xitori xo koma (timinete ta 5).**
   a. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku hlamula swivutiso swo tsundzuka hi ku kongoma, xk.: mani, rini, kwihi, yini.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga swi koti ku hlamula xivutiso hi ndlela leyi nga fanela.
2 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle kambe a ri karhi a kanakana.
3 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle naswona hi ku hatlisa.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku endla nkambisiso wa masungulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela vutivi bya mipfumawulo. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa tlilasi ku hetisa ku dirowa kumbe nghingiriko wo tsala.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we leswaku va ta etafuleni ra wena.
   c. U va na nxaxamelo wa maletere ya tialifabete ya ririmi ra wena, lama tsariweke hi maletere lama nga erivaleni, lamakulu.
2. **Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana u kombela mudyondzi ku hlaya letere (mpfumawulo).**
   a. Tsala ehansi maletere lama na sweswi mudyondzi a nga kotiki ku ma hlaya.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 0–8 hi ndlela ya kahle.
2 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 9–18 hi ndlela ya kahle.
3 = Mudyondzi u hlaya maletere ya 19 kumbe ku tlula hi ndlela ya kahle.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 3

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Siku ro sungula ra Vukona ro ya exikolweni*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebulu: Vito

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku endla nkambisiso wa masungulo: Ntwisiso wa ririmi ra nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Xitori xo byela vadyondzi kumbe ku hlaya hi rito leri tlakukeke

1. **Tirhisa nkarhi lowu ku kambela ntwisiso wa ririmi ra nomu. (Vuyelela nghingiriko).**
   a. Tshamisisa vadyondzi leswaku u va yingisela.
2. **Byela kumbe ku hlayela vadyondzi xitori xo koma (timinete ta 5).**
   a. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku hlamula swivutiso swo tsundzuka hi ku kongoma, xk.: mani, rini, kwihi, yini.
3. **Swihlamuseri swa xiyimo xa mudyondzi:**

1 = Mudyondzi a nga swi koti ku hlamula xivutiso hi ndlela leyi nga fanela.
2 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle kambe a ri karhi a kanakana.
3 = Mudyondzi u hlamula xivutiso kahle naswona hi ku hatlisa.

Lemuka: Tirhisa mivuyelo ya makambelelo ya nseketelo ku:

- Tshamisisa vadyondzi hi tiphere ta vuswikoti byo hlangana
- Xaxameta vadyondzi eka mitlawa ya vuswikoti byo fana eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vadyondzi lava hlawuriweke va ta ta na swifaniso swo ‘Kombisa na ku Byela’

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Kombisa u tlhela u byela**
   a. Khoma nchumu kumbe xifaniso lexi u xi tiseke leswaku u ta hi komba xona.
   b. Hi byele hi nchumu kumbe xifaniso xexo. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - I... (Vulaizi, muhlovo, ntikelo, nantswo, na swin’wana.)
      - Xi tirhisiwa ku...
      - Ndza wu tsakela hikuva...
   c. Kutani, vutisa tlilasi: Xana ku na swivutiso?
   d. Loko un’wana a ri na xivutiso, ringeta hi matimba ku xi hlamula.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u nyika andlalo wa wena, tsundzuka ku:
      - Khoma nchumu kumbe xifaniso xa wena leswaku un’wana na un’wana a ta xi vona
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan’we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un’weun’we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un’wana na un’wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin’wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin’wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van’wana va n’wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n’wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *a*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *a*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *a*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *a*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *a*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. apula, xambulela.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *a*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *a*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *a*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *a*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 13

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Mung*hana wa mina wa le kule loyi hi tsalelanaka mapapila, Li Wei
   b. Vula: *Vanghan*a lava tsalelanaka mapapila i vanhu lava tshamaka etindhawini to hambanahambana ta misava lava endlaka vunghana hi ku tsalelana mapapila. Eka xitori lexi, hi hlayile hi tlilasi ya Afrika-Dzonga ya vana va Giredi ya 1 lava nga na vanghana lava tsalelanaka mapapila na vona etikweni ra Chayina. Loko mudyondzisi wa vona a nga si va nyika mapapila ya vona, u va byela hinkwaswo hi xikolo xa le Chayina.
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla ku yelana
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

- Tirhisa nkarhi lowu ku letela vadyondzi eka maendlelo na swiletelo swa HNL.
- Loko leswi swi endliwa hi ndlela leyinene, swi ta olova ku lawula HNL.

Ku lulamisa

1. Eku sunguleni ka nkarhi wa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke, lemuka na ku letela valanguteri ku hangalasa:
   - Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo
   - Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi
2. Dyondzisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku ta ku titoloveta eka pheji leri faneleke.
3. Hlamusela leswaku ku sukela eka Vhiki ra 5, hi nkarhi wa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke, vadyondzi va ta tirha hi vambirhimbirhi ku hetisisa migingiriko eka Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo.

Ku hlaya hi tiphere

1. Byela vadyondzi leswaku ku sukela eka Vhiki ra 5, va ta tirha na munghana wa vona ku hetisa migingiriko.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.
3. Va pfune ku vona ntirho wun'wana ni wun'wana, ni ku twisisa leswi faneleke ku endliwa.

Simeka Swiletelo swa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke.

1. Dyondzisa vadyondzi hi sete ya swiletelo leswi tirhelaka wena na mongo wa wena.
2. Leswi swi fanele ku katsa swiletelo swo fana na:
   a. Ku cincana ku hlaya ni ku yingisela loko u tirha ni munghana wa wena.
   b. Tirhisa rito ra wena ra le ndzeni / rito ra levhele ya 1 / rito ro hlevetela.
   c. Lehisa mbilu u pfuna munghana wa wena.
   d. U nga yimisi voko ra wena kumbe ku karhata mudyondzisi loko a ri ku yingiseleni ka ku hlaya.
   e. Loko u lava xihambukelo, tirhisa ku pfumeleriwa ka wena ka ku ya xihambukelweni.
   f. Loko u tsandzeka ku hundza, yana eka ntirho lowu landzelaka. Kombela mudyondzisi ku pfuneta loko a ntshunxekile.

Ku heta dyondzo

1. Dyondzisa vadyondzi ku pfala Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku to endla migingiriko.
2. Dyondzisa vahlayisi leswaku va hlengeleta tibuku hi ku hatlisa ni hi ku rhula ivi va ti tlherisela etixelifini ta tona.
3. Nkhensa vadyondzi eka ku nghingiriko ka vona. Kombisa swilo swi nga ri swingani leswi endliweke kahle.

Nghenisa ntolovelo na swiletelo endzeni

1. Endla endlelo leri siku na siku ku ringana mavhiki mambirhi.
2. Leswaku Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke ku humelela, vadyondzi va fanele ku tiva leswi languteriweke eka vona na matikhomelo.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 2.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *Chayina: Tiko lerikulu ra le Asia. Vanhu vo tala va tshama lani; ri na tindzimi to hambanahambana na swakudya swo hambanahambana.*
      - *dyondza: Ku kuma hi swilo leswintshwa ni ndlela yo endla swilo leswi a wu nga swi koti ku swi endla khale.*
      - *papila: Rungula kumbe hungu leri u ri tsalaka ephepheni leswaku u ri nyika kumbe ku ri rhumela eka un'wana.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: a

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *a*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *a*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *a*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. apula, xambulela.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *A*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *A*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *A*
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *A*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 15

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Munghana wa mina wa le kule loyi hi tsalelanaka mapapila, Li Wei*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 5.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      a. Alamu a yi rilangi...
      b. Loko xikolo xi huma...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: a

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *a*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *a*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *a*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. apula, xambulela.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *a*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *A*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya a
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya A
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 15

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Munghana wa mina wa le kule loyi hi tsalelanaka mapapila, Li Wei*
   d. Vula: *Vanghana* lava tsalelanaka mapapila i vanhu lava tshamaka etindhawini to hambanahambana ta misava lava endlaka vunghana hi ku tsalelana mapapila. Eka xitori lexi, hi hlayile hi tlilasi ya Afrika-Dzonga ya vana va Giredi ya 1 lava nga na vanghana lava tsalelanaka mapapila na vona etikweni ra Chayina. Loko mudyondzisi wa vona a nga si va nyika mapapila ya vona, u va byela hinkwaswo hi xikolo xa le Chayina.
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vutisa vadyondzi: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 63

Fureme yo tsala:

Ndzi famba hi...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Hinkwerhu hi nghena xikolo.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Ndlela leyi hi fikaka hayona exikolweni.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Ndzi fika exikolweni hi...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Ndlela leyi u fikaka hayona exikolweni.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: a

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *a*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 26.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 28.
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 15

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Munghana wa mina wa le kule loyi hi tsalelanaka mapapila, Li Wei*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 63

Fureme yo tsala:

Ndzi famba hi...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Ndlela leyi hi fikaka hayona exikolweni.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. milenge, thekisi, bazi
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: a

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *a*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *a*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *a*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. apula, xambulela.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 15

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Munghana wa mina wa le kule loyi hi tsalelanaka mapapila, Li Wei*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta nyika nkomiso wa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi nyika nkomiso wa xitori, hi fanele ku vula hi ku:
      - Leswi xitori a xi vulavula hi swona
      - Leswi ndzi swi tsakeleke mayelana na xitori
      - Leswi ndzi swi dyondzeke eka xitori
   b. Hi ku komisa nyika tinhlamulo ta wena ta swivutiso leswi.
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi leswaku va ehleketa hi mikomiso ya vona, a va fanelangi ku kopela xikombiso xa wena.
   b. Byela vadyondzi ku sungula tinhlamulo ta vona hi ndlela leyi landzelaka:
      - Xitori lexi a xi vulavula hi...
      - Ndzi tsakerile...
      - Ndzi dyondzile...
   c. Endzhaku ka sweswo, lerisa vadyondzi ku byelana hi mikomiso ya vona na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va byelana hi mikomiso ya vona, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta vulavula hi mikomiso ya vona va yi byela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   - Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 63

Fureme yo tsala:

Ndzi famba hi...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Mindyangu ya hina*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *I swihi swirho swa ndyangu leswi u tshamaka na swona?*
   - *Xana u vona swi tsakisa ku va na ndyangu lowukulu kumbe lowutsongo? Hikokwalahokayini?*
   - *Hi swihi swin'wana swa swilo swo tsakisa leswi u swi endlaka na ndyangu wa ka n'wina?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 6.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena: Vana va Munhu va tsemelana nhloko ya nciya.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka: Xivuriso lexi xi kombisa leswaku ndyangu wu fanele ku tshama wu yima swin'we, eku tikeni na le ku tsakeni, loko wu ri na nchumu na loko wu nga ri na nchumu, wu avelana switsongo leswi wu nga na swona.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: m

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: m

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *m*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *m*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *m*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. mati, mali.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *m*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *m*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *m*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *m*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 25

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *N'wa*mpopi a tsemiwa misisi
   b. Vula: *Eka xitori lexi, hi hlangana na buti na sesi, Marie na Josh. Eka xitori lexi, Josh u ringeta ku endlela sesi wa yena nchumu wo saseka, kambe u hetelela a n'wi hlundzukisa. Hi vona hi ndlela leyi buti na sesi va nga hlundzukisanaka hayona na ku holova, kambe na ndlela leyi va nga rivalelanaka hayona.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikumbetelo
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

- Tirhisa nkarhi lowu ku letela vadyondzi eka maendlelo na swiletelo swa HNL.
- Loko leswi swi endliwa hi ndlela leyinene, swi ta olova ku lawula HNL.

Ku lulamisa

1. Eku sunguleni ka nkarhi wa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke, lemuka na ku letela valanguteri ku hangalasa:
   - Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo
   - Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi
2. Dyondzisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku ta ku titoloveta eka pheji leri faneleke.
3. Hlamusela leswaku ku sukela eka Vhiki ra 5, hi nkarhi wa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke, vadyondzi va ta tirha hi vambirhimbirhi ku hetisisa migingiriko eka Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo.

Ku hlaya hi tiphere

1. Byela vadyondzi leswaku ku sukela eka Vhiki ra 5, va ta tirha na munghana wa vona ku hetisa migingiriko.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.
3. Va pfune ku vona ntirho wun'wana ni wun'wana, ni ku twisisa leswi faneleke ku endliwa.

Simeka Swiletelo swa Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke.

1. Dyondzisa vadyondzi hi sete ya swiletelo leswi tirhelaka wena na mongo wa wena.
2. Leswi swi fanele ku katsa swiletelo swo fana na:
   a. Ku cincana ku hlaya ni ku yingisela loko u tirha ni munghana wa wena.
   b. Tirhisa rito ra wena ra le ndzeni / rito ra levhele ya 1 / rito ro hlevetela.
   c. Lehisa mbilu u pfuna munghana wa wena.
   d. U nga yimisi voko ra wena kumbe ku karhata mudyondzisi loko a ri ku yingiseleni ka ku hlaya.
   e. Loko u lava xihambukelo, tirhisa ku pfumeleriwa ka wena ka ku ya xihambukelweni.
   f. Loko u tsandzeka ku hundza, yana eka ntirho lowu landzelaka. Kombela mudyondzisi ku pfuneta loko a ntshunxekile.

Ku heta dyondzo

1. Dyondzisa vadyondzi ku pfala Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku to endla migingiriko.
2. Dyondzisa vahlayisi leswaku va hlengeleta tibuku hi ku hatlisa ni hi ku rhula ivi va ti tlherisela etixelifini ta tona.
3. Nkhensa vadyondzi eka ku nghingiriko ka vona. Kombisa swilo swi nga ri swingani leswi endliweke kahle.

Nghenisa ntolovelo na swiletelo endzeni

1. Endla endlelo leri siku na siku ku ringana mavhiki mambirhi.
2. Leswaku Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke ku humelela, vadyondzi va fanele ku tiva leswi languteriweke eka vona na matikhomelo.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 6.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *ndyangu: Vanhu lava va tshamaka na wena na ku ku hlayisa, kufana na vatswari, vabuti, vasesi na vakokwana.*
      - *ku tsema misisi: Loko munhu un'wana a ku tsemeta misisi ya wena leswaku yi koma kumbe yi languteka yi sasekile.*
      - *nkoka: Xin'wana lexi hambaneke na ku va xa nkoka, kumbe lexi ku endlaka u tsaka.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku hlanganisa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: m

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *m*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swo hlanganisa.**
   a. Tsala mipfumawulo leyi landzelaka ebodweni: *a, m*
   b. Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana ivi u vula mpfumawulo wa kona.
   c. Hlanganisa man'wana ya maletere lama ku vumba rito.
      - Xikombiso: m-a-m-a = mama
   d. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo, kutani u wu tsala ehansi.
   e. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   f. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito, u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u fambisa rintiho. Eku heteleleni, hlaya rito.
   g. Vitana vadyondzi va nga ri vangani hi un'weun'we eka bodo ku ta vumba marito ya vona.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *M*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *M*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *M*
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *M*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 27

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *N'wa*mpopi a tsemiwa misisi
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *xaka: Munhu wa le ka ndyangu wa ka n'wina, kufana na mutswari, hahani, kumbe kokwana.*
      - *xakelana na: Vanhu lava nga eka ndyangu wun'we va xakelana.*
      - *makwavo: Buti kumbe sesi.*

   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 8.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Ku na mindyangu yo hambanahambana. Ndyangu wu nga va na mutswari un'we, vambirhi, vakokwana, vatswari vo hlayisa, kumbe vatswari lava nga tshamiki swin'we.*
      - *Vanghana i vanhu lava vanhu va tihlawuleleke ku tlanga na vona, kambe ndyangu i vanhu lava ku hlayisaka no tshama na wena ekaya kumbe ku xakelana na wena.*
      - *Mindyangu yi nga hambana hi tindlela to hambanahambana. Lexi endlaka ndyangu i rirhandzo no hlayisana. Mindyangu ya pfunana, ya hlayisana, ya avelana swilo.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. Ku na va mani endyangwini wa ka n'wina?
   b. Hi kwihi ku hambana exikarhi ka xirho xa ndyangu na munghana?
   c. Mindyangu yi nga hambana njhani?

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku avanyisa hi swiphemu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: m

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *m*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swa ku avanyisa hi swiphemu.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: ama
   b. Avanyisa rito ro sungula hi swiphemu.
   c. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo.
   d. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   e. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito ivi u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u ya emahlweni.
   f. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta avanyisa marito laman'wana hi swiphemu ebodweni.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *m*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *M*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya m
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya M
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 27

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wa*mpopi a tsemiwa misisi
   d. Vula: *Eka xitori lexi, hi hlangana na buti na sesi, Marie na Josh. Eka xitori lexi, Josh u ringeta ku endlela sesi wa yena nchumu wo saseka, kambe u hetelela a n'wi hlundzukisa. Hi vona hi ndlela leyi buti na sesi va nga hlundzukisanaka hayona na ku holova, kambe na ndlela leyi va nga rivalelanaka hayona.*
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebula: Mavito

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya vito ra munhu.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Vito ra yena i Susie.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Vanhu lava nga endyangwini wa ka hina.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Vanhu van'wana lava nga endyangwini wa mina i...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Ndyangu wa wena.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: m

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *m*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 90.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 92..
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 27

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wampopi a tsemiwa misisi*
   d. Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebula: Mavito

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Vanhu lava nga endyangwini wa ka hina.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. Manana, Tanana, Kokwana
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *mama*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /m/.
      U sala u ri na: -ama

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 27

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wampopi a tsemiwa misisi*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Lebula: Mavito

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela lebulu eka leswi u swi diroweke.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Dyondzo yo lemukisa ya tlilasi hinkwayo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Yisa vadyondzi eka migingiriko yo titoloveta ya siku.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Ku byela van'wana mahungu ya wena ya le xihundleni**
   a. Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini. Vula u ku:
   b. Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
   c. Kutani, byela van'wana mahungu ya wena.
   d. Hi byele leswi humeleleke hi ku landzelelana loku nga fanela.
   e. Hi byele hi timhakakulu mayelana na mahungu ya wena.
   f. Hetelela hi ku hi byela hi ndlela leyi mahungu ya wena ma ku endleke u titwa hayona.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u byela van'wana mahungu ya wena, tsundzuka ku:
      - Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini
      - Hi byele leswaku swi humelerile rini
      - Hi byele leswaku swi humelerile mani
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan'we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un'weun'we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un'wana na un'wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin'wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van'wana va n'wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n'wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: b

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: b

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *b*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *b*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *b*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. bolo, baruchi.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *b*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *b*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *b*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *b*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 37

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *N'wana lontshwa wa ka va Ntsako*
   b. Vula: *Xitori* lexi xi vulavula hi mufana loyi a vitaniwaka Ntsako loyi a nga kusuhi no va buti lonkulu. Hi hlayile hilaha kokwana wa yena a nga ta a ta tshama hakona kutani a n'wi dyondzisa ndlela yo hlayisa n'wana.
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikumbetelo
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku tirha na Mitlawa

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

- Tirhisa nkarhi lowu ku letela vadyondzi eka maendlelo na swiletelo swa HNL.
- Loko leswi swi endliwa hi ndlela leyinene, swi ta olova ku lawula HNL.

Ku lulamisa

1. Yana eka ntolovelo wamasiku hinkwawo wa ku tshamisa vadyondzi hi vambirhi na Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku to endla migingiriko.
2. Byela tlilasi leswaku u ta va komba leswi va faneleke ku swi endla loko u vitana ntlawa leswaku wu ta hlaya.

Mitlawa yo hlaya

1. Tiyisisa leswaku u vekile vadyondzi eka mintlawa ya vuswikoti byo fana bya Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke.
2. Byela vadyondzi vito ra ntlawa wa vona. Xiya: Vadyondzi a va na xitulu eka mitlawa leyi.
3. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva vito ra ntlawa wa vona – tlanga mitlango ku tiyisisa leswi. Xikombiso, byela vadyondzi hinkwavo eka ntlawa wa Mangwa leswaku va yima; byela vadyondzi hinkwavo eka ntlawa wa Nghala leswaku va veka mavoko etinhlokweni, na swin'wana.

Vitana ntlawa ku ta hlaya.

1. Tsundzuxa vadyondzi leswaku ndhawu ya Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke yi kwihi.
2. Tsundzuxa vadyondzi ku tisa Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo loko va ta ku ta hlaya.
3. Tsundzuxa vadyondzi hi swiletelo: loko u va vitana, va fanele ku famba hi ku hatlisa va miyerile eka xivandla, a va fanelanga ku kavanyeta vadyondzi van'wana.
4. Vitana ntlawa leswaku wu tshama endhawini yo hlayela eka yona.
5. Tiyisisa leswaku va na Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo.
6. Tlilasi hinkwayo a yi va nyike mbuyelo hi matirhelo ya vona.
7. Vuyelela na ntlawa lowu landzelaka.

Ku heta dyondzo

1. Dyondzisa vadyondzi ku pfala Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo na tibuku to endla migingiriko.
2. Dyondzisa vahlayisi leswaku va hlengeleta tibuku hi ku hatlisa ni hi ku rhula ivi va ti tlherisela etixelifini ta tona.
3. Nkhensa vadyondzi eka ku nghingiriko ka vona. Kombisa swilo swi nga ri swingani leswi endliweke kahle.

Nghenisa ntolovelo na swiletelo endzeni

1. Endla endlelo leri siku na siku ku ringana mavhiki mambirhi.
2. Leswaku Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke ku humelela, vadyondzi va fanele ku tiva leswi languteriweke eka vona na matikhomelo.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 6.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *nkumba: Xiphemu lexikulu xa lapi ro olova leri tirhisiwaka ku ku endla u kufumela.*
      - *nyiko: xin'wana lexi u xi nyikaka munhu un'wana ku n'wi tsakisa, kumbe ku tlangela siku ro hlawuleka, kufana na siku ra ku velekiwa.*
      - *ku titoloveta: Ku endla nchumu wo karhi hi ku vuyelela leswaku u antswa eka wona.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku hlanganisa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: b

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *b*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swo hlanganisa.**
   a. Tsala mipfumawulo leyi landzelaka ebodweni: *a, m, b*
   b. Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana ivi u vula mpfumawulo wa kona.
   c. Hlanganisa man'wana ya maletere lama ku vumba rito.
      - Xikombiso: b-a-b-a = baba
   d. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo, kutani u wu tsala ehansi.
   e. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   f. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito, u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u fambisa rintiho. Eku heteleleni, hlaya rito.
   g. Vitana vadyondzi va nga ri vangani hi un'weun'we eka bodo ku ta vumba marito ya vona.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *B*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *B*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *B*
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *B*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 39

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *N'wana lontshwa wa ka va Ntsako*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku tirha na Mitlawa

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Vitana mitlawa yo hambana ku ta eka ndhawu yo hlayela.
3. Tsundzuxa tlilasi hinkwayo hi swiletelo na ndlela yo tirhisa mpfumelelo wa wena wo ya exihabukelweni.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 9.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      a. A ku ri vusiku byo tlanga bya ____ ndyangu na...
      b. Mixo wun'wana na wun'wana wa Mugqivela, ____ ndyangu wu tlange...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku avanyisa hi swiphemu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: b

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *b*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swa ku avanyisa hi swiphemu.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: babababa, ba, aba.
   b. Avanyisa rito ro sungula hi swiphemu.
   c. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo.
   d. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   e. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito ivi u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u ya emahlweni.
   f. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta avanyisa marito laman'wana hi swiphemu ebodweni.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *b*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *B*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya b
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya B
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 39

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wana lontshwa wa ka va Ntsako*
   d. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vitaniwaka Ntsako loyi a nga kusuhi no va buti lonkulu. Hi hlayile hilaha kokwana wa yena a nga ta a ta tshama hakona kutani a n'wi dyondzisa ndlela yo hlayisa n'wana.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 31

Fureme yo tsala:

Hi mina...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Vito ra yena i John.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Leswi hi nga xiswona.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Hi mina...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Wena.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku tirha na Mitlawa

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Vitana mitlawa yo hambana ku ta eka ndhawu yo hlayela.
3. Tsundzuxa tlilasi hinkwayo hi swiletelo na ndlela yo tirhisa mpfumelelo wa wena wo ya exihabukelweni.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: b

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *b*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 66.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 68, 69.
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 39

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wana lontshwa wa ka va Ntsako*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 31

Fureme yo tsala:

Hi mina...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Leswi hi nga xiswona.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. Ku leha, ku koma, ku saseka
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku tirha na Mitlawa

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Vitana mitlawa yo hambana ku ta eka ndhawu yo hlayela.
3. Tsundzuxa tlilasi hinkwayo hi swiletelo na ndlela yo tirhisa mpfumelelo wa wena wo ya exihabukelweni.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *mabababa*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /m/. U sala u ri na: -abababa
   c. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u engetela mpfumawulo wa /b/. U tumbuluxa rito lerintshwa: babababa.
2. Vitana vadyondzi vo hambanahambana ku lawula marito: mabababa, mama.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 39

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *N'wana lontshwa wa ka va Ntsako*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta nyika nkomiso wa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi nyika nkomiso wa xitori, hi fanele ku vula hi ku:
      - Leswi xitori a xi vulavula hi swona
      - Leswi ndzi swi tsakeleke mayelana na xitori
      - Leswi ndzi swi dyondzeke eka xitori
   b. Hi ku komisa nyika tinhlamulo ta wena ta swivutiso leswi.
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi leswaku va ehleketa hi mikomiso ya vona, a va fanelangi ku kopela xikombiso xa wena.
   b. Byela vadyondzi ku sungula tinhlamulo ta vona hi ndlela leyi landzelaka:
      - Xitori lexi a xi vulavula hi...
      - Ndzi tsakerile...
      - Ndzi dyondzile...
   c. Endzhaku ka sweswo, lerisa vadyondzi ku byelana hi mikomiso ya vona na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va byelana hi mikomiso ya vona, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta vulavula hi mikomiso ya vona va yi byela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   - Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 31

Fureme yo tsala:

Hi mina...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Ku tirha na Mitlawa

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Tibuku ta switoloveto ta vadyondzi

Tipensele ta vadyondzi

1. Vuyelela endlelo ro lemukisa hi Musumbhunuku wun'wana na wun'wana.
2. Vitana mitlawa yo hambana ku ta eka ndhawu yo hlayela.
3. Tsundzuxa tlilasi hinkwayo hi swiletelo na ndlela yo tirhisa mpfumelelo wa wena wo ya exihabukelweni.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Ha hlaya*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Xana u titwa njhani hi ku dyondza ku hlaya?*
   - *I mani la hlayaka endyangwini wa ka n'wina? Xana va hlaya yini?*
   - *Xana wa swi kota ku hlaya marito man'wana? Loko swi ri tano, hi wahi marito lama?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 10.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena:
   Loyi a pfulaka rivanti ra xikolo u pfala ra khotso.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka:
   Xivuriso lexi xi vula leswaku loko munhu a ringeta hi matimba exikolweni leswaku u dyondza swilo swintshwa, u ta hambana na swo biha.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: c

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: c

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *c*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *c*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *c*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. ricece, comana.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 12.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *c*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *c*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *c*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *c*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 51

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Buku leyintshwa ya Bohlale*
   b. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi nhwanyana loyi a vitaniwaka Bohlale. Hahani wa yena u n'wi nyikile buku tanihi nyiko, kambe eku sunguleni a nga yi tsakelangi. Kambe loko Bohlale a sungula ku hlaya buku, u kuma mixaka hinkwayo ya swilo swo tsakisa.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikumbetelo
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 12.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 10.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *hlaya: Ku kota ku vula marito eka pheji na ku twisisa nhlamuselo ya wona.*
      - *pheji: Tlhelo rin'we ra phepha leri nga ebukwini.*
      - *xintshwa: Xin'wana lexi u nga na xona ro sungula, kumbe lexi ku nga riki na munhu loyi a nga tshama a xi tirhisa.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku hlanganisa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: c

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *c*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swo hlanganisa.**
   a. Tsala mipfumawulo leyi landzelaka ebodweni: *a, m, b, c*
   b. Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana ivi u vula mpfumawulo wa kona.
   c. Hlanganisa man'wana ya maletere lama ku vumba rito.
      - Xikombiso: c-a-c-a = caca
   d. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo, kutani u wu tsala ehansi.
   e. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   f. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito, u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u fambisa rintiho. Eku heteleleni, hlaya rito.
   g. Vitana vadyondzi va nga ri vangani hi un'weun'we eka bodo ku ta vumba marito ya vona.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 13.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *C*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *C*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *C*
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *C*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 53

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Buku* leyintshwa ya Bohlale
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 13.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *hlayela ehenhla: Ku hlayela ehenhla marito ya buku leswaku van'wana va kota ku ku twa.*
      - *mutsari: Munhu loyi a tsaleke buku kumbe xitori.*
      - *nhlokomhaka: Vito ra xitori.*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 14.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Ku na tinxaka to hambanahambana ta switori na tibuku - swo tsakisa, swo chavisa, swo vava, na swin'wana. Switori swin'wana i swa ntiyiso kasi swin'wana swi lo tshuriwa.*
      - *Nhlokomhaka, swifaniso na khavhara swi nyika mpfuno wa leswaku buku yi vulavula hi yini - swi langute u nga si sungula ku hlaya.*
      - *Ku hlaya hi swin'wana swa leswi hi faneleke ku swi dyondza - ho ka hi nga tivi leswaku hi nga swi endla njhani.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. Hikwalahokayini vanhu va hlaya tibuku?
   b. Xana switori swa le ka tibuku swi hi endla hi titwa njhani?
   c. Hi kwihi laha hi nga hlayaka tibuku?

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku avanyisa hi swiphemu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: c

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *c*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swa ku avanyisa hi swiphemu.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: baba, mama, aba.
   b. Avanyisa rito ro sungula hi swiphemu.
   c. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo.
   d. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   e. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito ivi u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u ya emahlweni.
   f. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta avanyisa marito laman'wana hi swiphemu ebodweni.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 15.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *c*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *C*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya c
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya C
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 53

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Buku leyintshwa ya Bohlale*
   d. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi nhwanyana loyi a vitaniwaka Bohlale. Hahani wa yena u n'wi nyikile buku tanihi nyiko, kambe eku sunguleni a nga yi tsakelangi. Kambe loko Bohlale a sungula ku hlaya buku, u kuma mixaka hinkwayo ya swilo swo tsakisa.*
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku hlaya hi...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa hiko emakumu ka xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi rhandza ku hlaya.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Nhlokomhaka leyi hi lavaka ku hlaya hi yona.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Ndzi lava ku hlaya hi...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Nhlokomhaka leyi u lavaka ku hlaya hi yona.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 15.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: c

Buku ya Ntirho ya DBE

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *c*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 74.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 16.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 76, 77.
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 53

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Buku leyintshwa ya Bohlale*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku hlaya hi...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Nhlokomhaka leyi hi lavaka ku hlaya hi yona.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. swiharhi, tidayinaso, mitlango
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 16.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *babababa*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /b/. U sala u ri na: -abababa
   c. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u engetela mpfumawulo wa /m/. U tumbuluxa rito lerintshwa: mabababa.
2. Vitana vadyondzi vo hambanahambana ku lawula marito: caca, mama, baba.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 17.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 53

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Buku leyintshwa ya Bohlale*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku hlaya hi...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 17.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vadyondzi lava hlawuriweke va ta ta na swifaniso swo ‘Kombisa na ku Byela’

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Kombisa u tlhela u byela**
   a. Khoma nchumu kumbe xifaniso lexi u xi tiseke leswaku u ta hi komba xona.
   b. Hi byele hi nchumu kumbe xifaniso xexo. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - I... (Vulaizi, muhlovo, ntikelo, nantswo, na swin’wana.)
      - Xi tirhisiwa ku...
      - Ndza wu tsakela hikuva...
   c. Kutani, vutisa tlilasi: Xana ku na swivutiso?
   d. Loko un’wana a ri na xivutiso, ringeta hi matimba ku xi hlamula.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u nyika andlalo wa wena, tsundzuka ku:
      - Khoma nchumu kumbe xifaniso xa wena leswaku un’wana na un’wana a ta xi vona
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan’we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un’weun’we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un’wana na un’wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin’wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin’wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van’wana va n’wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n’wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: h

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: h

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *h*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *h*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *h*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. hembe, hanti.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 18.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *h*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *h*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *h*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *h*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 65

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Musa a dyondza ku hlaya*
   b. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vitaniwaka Musa, loyi a tikeriwaka ku dyondza ku hlaya. Hi hlayile hi ndlela leyi a titwisaka hayona, ku kondza mudyondzisi wa yena a n'wi pfuna. Ha swi vona leswaku un'wana na un'wana a nga dyondza ku hlaya, swi tekela van'wana va hina nkarhinyana ku swi kota.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Vutisa swivutiso / ku tivutisa
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 19.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 10.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *ku kayakaya: Ku ringeta hi matimba swinene loko nchumu wo karhi wu tika.*
      - *pfuna: Ku endlela munhu swo karhi leswaku a ta kota ku heta ntirho kumbe a titwa ku antswa.*
      - *nyanyuko: Ku titwa u tsakile swinene naswona u tele hi matimba hikuva ku ta humelela swin'wana leswinene.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku hlanganisa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: h

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *h*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swo hlanganisa.**
   a. Tsala mipfumawulo leyi landzelaka ebodweni: *a, m, b, c, h*
   b. Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana ivi u vula mpfumawulo wa kona.
   c. Hlanganisa man'wana ya maletere lama ku vumba rito.
      - Xikombiso: h-a-m-a = hama
   d. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo, kutani u wu tsala ehansi.
   e. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   f. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito, u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u fambisa rintiho. Eku heteleleni, hlaya rito.
   g. Vitana vadyondzi va nga ri vangani hi un'weun'we eka bodo ku ta vumba marito ya vona.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 19.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *H*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *H*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *H*
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *H*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 67

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Musa a dyondza ku hlaya*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 19.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 20.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      a. Siku rin'wana, Kokwana u tile na buku ekaya...
      b. Vusiku byin'wana na byin'wana, Kokwana na ____ va hlaya swin'we...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku avanyisa hi swiphemu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: h

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *h*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swa ku avanyisa hi swiphemu.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: haha, hahama, hamahama.
   b. Avanyisa rito ro sungula hi swiphemu.
   c. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo.
   d. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   e. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito ivi u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u ya emahlweni.
   f. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta avanyisa marito laman'wana hi swiphemu ebodweni.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 21.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *h*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *H*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya h
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya H
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 67

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Musa a dyondza ku hlaya*
   d. Vula: *Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vitaniwaka Musa, loyi a tikeriwaka ku dyondza ku hlaya. Hi hlayile hi ndlela leyi a titwisaka hayona, ku kondza mudyondzisi wa yena a n'wi pfuna. Ha swi vona leswaku un'wana na un'wana a nga dyondza ku hlaya, swi tekela van'wana va hina nkarhinyana ku swi kota.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Vutisa swivutiso / ku tivutisa
      - Vutisa vadyondzi: Swa tsakisa ku ehleketa hi xitori na ku tivutisa swivutiso. Xana hi swihi swivutiso leswi u nga na swona mayelana na xitori lexi?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 47

Fureme yo tsala:

Vito ra mina i...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya vito ra munhu.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Vito ra nhloko ya xikolo xa hina i Ttn / Mnn...
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Hi va mani.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Vito ra mina i...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Xikandza xa wena.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 21.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: h

Buku ya Ntirho ya DBE

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *h*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 38.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 22.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 40, 41.
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 67

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Musa a dyondza ku hlaya*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Vutisa swivutiso / ku tivutisa
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Swa tsakisa ku ehleketa hi xitori na ku tivutisa swivutiso. Xana hi swihi swivutiso leswi u nga na swona mayelana na xitori lexi?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 47

Fureme yo tsala:

Vito ra mina i...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Hi va mani.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 22.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *haha*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /h/. U sala u ri na: ha_a
   c. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u engetela mpfumawulo wa /m/. U tumbuluxa rito lerintshwa: hama.
2. Vitana vadyondzi vo hambanahambana ku lawula marito: babababa, mabababa, hama.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 23.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 67

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Musa a dyondza ku hlaya*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta tlhela hi hlamusela xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Vula u ku: Yimani ndzi ehleketa – ndzi fanele ku mi byela xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka xa xitori hi marito ya mina.
   c. Pfula matihlo ya wena u byela vadyondzi xiphemu lexi u xi tsakelaka xa xitori.
   d. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   e. Hlamusela xiphemu lexi xa xitori hi ku landzelelana loku nga fanela.
   f. Katsa na vuxokoxoko bya nkoka, kufana na mavito ya swimunhuhatwa.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va cincacincana ku byelana xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula hi xitori, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta hlamusela hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori va hlamusela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 47

Fureme yo tsala:

Vito ra mina i...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela vuxokoxoko eka xifaniso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra vito i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 23.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Hi vulavula switori*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *I mani loyi a ku byelaka switori?*
   - *Xana u na xitori lexi u xi tsakelaka? Loko swi ri tano, hi xihi?*
   - *Xana i yini lexi endlaka mutlhokovetseri lonene?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 24.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena:
   “Loko ku ri na buku leyi u tsakelaka ku ri hlaya kambe kambe yi nga si tsariwa, yi tsale wena.” - Toni Morrison.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka: Loko ku ri hava buku yo karhi leyi ku tsakisaka kambe u nga yi kumi, i xikombiso xa leswaku hi wena u faneleke ku yi tsala. U nga yimeli leswaku un’wana munhu a yi tsala u ri kona wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: i

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: i

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *i*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *i*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *i*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. inki, bikiri.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 26.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *i*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *i*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *i*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *i*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 79

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Bitiruti leyikulu*
   b. Vula: *Eka xitori lexi, hi hlayile hi n'wamapurasi Baloyi a ri karhi a tshovela miroho ya yena. U hlanganile na betiruti leyikulu leyi a nga swi kotangiki ku yi humesa emisaveni hi yexe. Hi hlayile hi ndlela leyi a nga hetelela a swi kota hayona ku tshovela betiruti leyikulu.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Anakanya
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 26.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 24.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *xihontlovila: Swi kulu swinene ku tlula swa ntolovelo.*
      - *betiruti: Tsavu ra xirhendzevutana, ro tshwuka leri milaka ehansi ka misava.*
      - *manyeka: Ku tsandzeka ku fambafamba kumbe ku tshunxeka, kufana na loko thoyi yi pfaleriwile endhawini leyitsongo.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku hlanganisa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: i

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *i*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swo hlanganisa.**
   a. Tsala mipfumawulo leyi landzelaka ebodweni: *a, m, b, c, h, i*
   b. Kombetela eka letere rin'wana na rin'wana ivi u vula mpfumawulo wa kona.
   c. Hlanganisa man'wana ya maletere lama ku vumba rito.
      - Xikombiso: c-a-c-i = caci
   d. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo, kutani u wu tsala ehansi.
   e. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   f. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito, u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u fambisa rintiho. Eku heteleleni, hlaya rito.
   g. Vitana vadyondzi va nga ri vangani hi un'weun'we eka bodo ku ta vumba marito ya vona.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 27.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: /**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: /
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: /**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: /**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 81

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Bitiruti leyikulu*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 27.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *yingisela: Ku va u pfula tindleve ku twa loko munhu un'wana a vulavula.*
      - *ku byela xitori: Ku hlamusela vanhu van'wana xitori hi ku va hlayela.*
      - *xitori xa nkantiyiso: Xitori lexi ngo tumbuluxiwa xi nga si tshamaka xi humelela.*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 28.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Vanhu va hlamusele switori kusuka khale swinene - na loko tibuku ti nga si va kona.*
      - *Xikongomelo xo hlamusela switori swi katsa no endla leswaku van'wana va hleka, ku dyondzisa swo karhi, ku hlamusela swilo, na ku hlengeleta vanhu ndhawu yin'we.*
      - *Ku hlamusela xitori i ku va u hlamusela xitori kusuka enhlokweni, u tirhisa rito ntsena. Swa hambana na ku hlaya hikuva a ku na leswi nga tsariwa ehansi.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. Hikokwalahokayini u hlamusela switori?
   b. I switori swa njhani leswi u swi rhandzaka ngopfu?
   c. Ku hlamusela switori ku hambana njhani na ku hlaya tibuku?

Mipfumawulo: Dyondzisa na ku titoloveta ku avanyisa hi swiphemu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: i

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *i*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Vumba swikili swa ku avanyisa hi swiphemu.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: biha, bihi, hahi.
   b. Avanyisa rito ro sungula hi swiphemu.
   c. Kombetela eka letere ro sungula kutani u vula mpfumawulo.
   d. Vuyelela endlelo leri eka mipfumawulo hinkwayo eka rito.
   e. Kutani, fambisa rintiho ra wena ehansi ka rito ivi u hlanganisa mipfumawulo loko u ri karhi u ya emahlweni.
   f. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta avanyisa marito laman'wana hi swiphemu ebodweni.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 29.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Titolovete ntivontsalo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumbela vadyondzi ndlela yo tsala:** *i*
   a. Kombisa vadyondzi ndlela yo tsala letere ebodweni.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Endzhaku ka sweswo, tsala layini leyitsongo ya maletere, vumba ndlela yo siya ndhawu yo ringana rintiho exikarhi ka maletere.
   d. Vuyelela endlelo leri ro vumba ndlela yo tsala: *l*
3. **Letela vadyondzi ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamatsongo ya i
   b. Letela vadyondzi ku tsala: layini ya maletere lamakulu ya I
   c. Rhendzeleka u kambela mudyondzi un'wana na un'wana: ku vumba maletere na ku hambanisa maletere.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 81

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Bitiruti leyikulu*
   d. Vula: *Eka xitori lexi, hi hlayile hi n'wamapurasi Baloyi a ri karhi a tshovela miroho ya yena. U hlanganile na betiruti leyikulu leyi a nga swi kotangiki ku yi humesa emisaveni hi yexe. Hi hlayile hi ndlela leyi a nga hetelela a swi kota hayona ku tshovela betiruti leyikulu.*
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Anakanya
      - Vutisa vadyondzi: Pfala matihlo ya wena u ringeta ku vona hi mahlo ya mianakanyo swo karhi eka xitori lexi. Xana u vona yini?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Xitori xa mina xo lexinene ngopfu i...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Manana wa mina u ndzi byela switori.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Switori swa hina leswinene.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula: Xitori xa mina xo lexinene ngopfu i...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Xitori xa wena lexinene.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 29.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: i

Buku ya Ntirho ya DBE

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *i*
   a. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku kombela vadyondzi vo hambanahambana ku hlaya mpfumawulo.
2. **Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 42.
   b. Hlamusela vadyondzi ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 30.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Hetisa nghingiriko wa Buku ya Ntirho ya DBE

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

Buku ya Ntirho ya DBE

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Hetisa nghingiriko wa ntivontsalo eka Buku ya Ntirho ya DBE.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Buku ya Ntirho ya DBE 1, pheji ra 44.
   b. Va hlamusele ntirho.
   c. Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va tirha, rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 81

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Bitiruti leyikulu*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Anakanya
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Pfala matihlo ya wena u ringeta ku vona hi mahlo ya mianakanyo swo karhi eka xitori lexi. Xana u vona yini?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Xitori xa mina xo lexinene ngopfu i...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Switori swa hina leswinene.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. Tinguluve tinharhu letitsongo, Xihukwana lexitsongo xo tshwuka, na swin'wana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 30.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula:

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *bihi*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /i/. U sala u ri na: bih-
   c. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u engetela mpfumawulo wa /a/. U tumbuluxa rito lerintshwa: biha.
2. Vitana vadyondzi vo hambanahambana ku lawula marito: hima, caci, hahami.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 31.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 81

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Bitiruti leyikulu*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta tlanga xitori hi mitlawa.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi tlanga xitori, hi fanele ku ringeta ku:
      - Tsundzuka leswi ximunhuhatwa xa hina xi swi endlaka na ku swi vula
      - Vulavula na ku endla kufana na ximunhuhatwa xa hina
      - Tirhisa man'wana ya marito lama fanaka na ya ximunhuhatwa xa hina
   b. Hi ku komisa komba vadyondzi hilaha u nga ta endla hakona kufana na xin'wana xa swimunhuhatwa.
   c. Ringeta ku ka u nga hlawuli ximunhuhatwankulu eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Hlayela leswaku ku na swimunhuhatwa swingani eka xitori.
   b. Ava vadyondzi etlilasini hi mitlawa ya nhlayo yo ringana na swimunhuhatwa. Xikombiso, loko ku ri na swimunhuhatwa swa ntlhanu eka xitori, ava vadyondzi etlilasini hi mitlawa ya ntlhanuntlhanu.
   c. Nyika mudyondzi un'wana na un'wana ximunhuhatwa xo karhi eka ntlawa.
   d. Humesa vadyondzi etlilasini kumbe eka ndhawu leyikulu leyi nga pfuleka.
   e. Byela mitlawa leswaku yi tlanga xitori. Va fanele ku:
      - Tsundzuka leswi ximunhuhatwa xa vona xi swi endlaka na ku swi vula
      - Vulavula na ku endla kufana na ximunhuhatwa xa vona
      - Tirhisa man'wana ya marito lama fanaka na ya ximunhuhatwa xa vona
   f. Loko vadyondzi va ri karhi va tlanga xitori, rhendzeleka laha va nga kona na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Xitori xa mina xo lexinene ngopfu i...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela lebulu eka leswi u swi diroweke.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 31.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Ku byela van'wana mahungu ya wena ya le xihundleni**
   a. Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - Kutani, byela van'wana mahungu ya wena.
      - Hi byele leswi humeleleke hi ku landzelelana loku nga fanela.
      - Hi byele hi timhakakulu mayelana na mahungu ya wena.
      - Hetelela hi ku hi byela hi ndlela leyi mahungu ya wena ma ku endleke u titwa hayona.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u byela van'wana mahungu ya wena, tsundzuka ku:
      - Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini
      - Hi byele leswaku swi humelerile rini
      - Hi byele leswaku swi humelerile mani
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan'we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un'weun'we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un'wana na un'wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin'wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van'wana va n'wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n'wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Pfuxeta mipfumawulo hinkwayo leyi nga dyondziwa eka Giredi ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Kotara ya 1 Mipfumawulo Makhadi ya Firizi

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi eka khapete kumbe ehansi emahlweni ka wena.**
   a. Byela vadyondzi ku yingisela vito ra vona.
   b. Loko u ri karhi u vitanela mavito ya vadyondzi, va fanele ku hlaya mpfumawulo wa khadi ra Firizi leri u ri tlakuseleke ehenhla.
   c. Vula vito ra mudyondzi un'wana. Mudyondzi loyi u fanele ku vula rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo.
   d. Endla leswi hi ku hatlisa swinene. Endla swi languteka tanihi ntlangu wo tsakisa kambe lemuka vadyondzi lava tikeriwaka.
   e. Loko mudyondzi a endla xihoxo, vula leswaku 'yingisela kahle' kutani u vula mpfumawulo.
2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 32.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamatsongo lama dyondziweke eka Kotara ya 1.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana leritsongo eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere leritsongo ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 93

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Hikokwalahokayini llama yi tshama ehenhla*
   b. Vula: *Tillama i swiharhi leswi humaka eDzongeni wa Amerika. Vanhu va hlayisa tillama hikokwalaho ka masi ya tona na voya bya tona. Xitori lexi i ntsheketo mayelana na tillama leti a ti tshama etintshaveni ta Andes khale swinene, na hi ndlela leyi ti pfuneke hayona vanhu lava a va tshama ekusuhi na tona.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Langutisisa ku twisisa
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 32.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 24.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *llama: Xiharhi lexi humaka eDzongeni wa Amerika lexi vanhu va xi tirhisaka ku rhwala swilo na ku kuma voya bya xona byo olova.*
      - *Dzongeni wa Amerika: Khontinete leyikulu leyi tsemakanyaka lwandle kusuka eAfrika leyi nga na matiko yo tala, makhwati lama nga na mpfula na tintshava.*
      - *ehenhla: Kule swinene ehenhla ka misava.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Longoloxa marito hi ku landza ndyangu wa mipfumawulo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsala masungulo kumbe mahetelelo ya mipfumawulo ya marito eka tikholomo hi ndlela leyi landzelaka eka bodo:**

-ama	-aba	-hi	ca-

   a. Hlaya 'mpfumawulo wa ndyangu' wun'wana na wun'wana eka vadyondzi.
   b. Kombela vadyondzi hi un'weun'we ku ehleketa hi rito leri kombisaka ndyangu wo karhi.
   c. Loko mudyondzi a ri karhi a vula rito, va vutisi ku vula leswaku rito ri wela eka ndyangu wihi kutani va tsala rito eka kholomo hi ndlela leyi landzelaka:

-ama	-aba	-hi	ca-
mama hama hahama	baba babababa mabababa	bihi hahi	caci caca

   d. Loko vadyondzi va endla xihoxo, va lulamisi.

2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 33.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamakulu lama dyondziweke eka Kotara ya 1.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana lerikulu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere lerikulu ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 95

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Hikokwalahokayini llama yi tshama ehenhla*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 33.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 34.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      a. A ku ri siku endzhaku ka...
      b. Manana u vutisile ____ hi siku ra yena exikolweni na...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Vumba ndlela yo lawula mipfumawulo eka rito leri landzelaka:** *hima*
   a. Tsala rito eka bodo.
   b. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u susa mpfumawulo wa /i/. U sala u ri na: h_ma
   c. Kombisa vadyondzi leswi humelelaka loko u engetela mpfumawulo wa /a/. U tumbuluxa rito lerintshwa: hama.
2. **Vitana vadyondzi vo hambanahambana ku lawula marito:** *hahami, haha, biha.*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 35.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta tiphateni

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tVulaiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Dirowa tiphateni leti landzelaka eka bodo:**

   a. Lerisa vadyondzi ku kopa tiphateni eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   b. Va fanele ku endla phateni emakumu ya pheji.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi bya ku kopa tiphateni.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u lemuka vadyondzi lava tikeriwaka:
      - Ku kopa tiphateni hi ndlela leyi nga fanela
      - Ku endla tielemente ta phateni ti fana hi Vulaizi
      - Ku heta tiphateni hi nkarhi lowu nga pimiwa.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 95

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Hikokwalahokayini llama yi tshama ehenhla*
   d. Vula: *Tillama i swiharhi leswi humaka eDzongeni wa Amerika. Vanhu va hlayisa tillama hikokwalaho ka masi ya tona na voya bya tona. Xitori lexi i ntsheketo mayelana na tillama leti a ti tshama etintshaveni ta Andes khale swinene, na hi ndlela leyi ti pfuneke hayona vanhu lava a va tshama ekusuhi na tona.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Langutisisa ku twisisa
      - Vutisa vadyondzi: Xana u tshama u titwa u nga twisisa nchumu loko hi ri karhi hi hlaya xitori hikuva u lahlekela hi ku landzelerisa leswi a swi humelela? Xana leswi swi ku endle u titwa njhani?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 53

Fureme yo tsala:

Ndzi nga hlamusela xitori hi...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa hiko emakumu ka xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi hlamusela switori.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala xivulwa xin'we.
   b. Vula: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Xin'wana lexi nga na mpfumawulo wa /m/. Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.
   c. Vula: Ndzi nga hlamusela xitori hi...
3. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Xin'wana lexi nga na mpfumawulo wa /m/.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 35.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Ku lawula mipfumawulo eka marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta tirha na mutirhisani ku lawula marito.**
   a. Tsala marito lama landzelaka ebodweni: mama, ama, baba.
   b. Byela vadyondzi ku kopa marito eka tibuku ta vona ta switoloveto, rito rin'we hi ntila.
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ndlela yo lawula mipfumawulo eka marito hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya rito ro sungula.
   b. Susa mpfumawulo wun'we.
   c. Engetela mpfumawulo wun'wana.
   d. Tsala rito lerintshwa kusuhi na rito ra khale.
   e. Hlaya rito lerintshwa.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi byo lawula marito.**
   a. Rhendzeleka u langutisa loko vadyondzi va ri karhi va lawula marito.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava tikeriwaka ku endla ntirho lowu.
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 36.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta ku vumbiwa ka tinomboro

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya tinomboro hinkwato kusuka eka 0–9.**
   a. Tsala nomboro yin'wana na yin'wana eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya nomboro yin'wana na yin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala nomboro yin'wana na yin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka nomboro yin'wana na yin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle nomboro yin'wana na yin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya nomboro ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka tinomboro hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba tinomboro hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 95

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Hikokwalahokayini llama yi tshama ehenhla*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Langutisisa ku twisisa
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u tshama u titwa u nga twisisa nchumu loko hi ri karhi hi hlaya xitori hikuva u lahlekela hi ku landzelerisa leswi a swi humelela? Xana leswi swi ku endle u titwa njhani?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 53

Fureme yo tsala:

Ndzi nga hlamusela xitori hi...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Xin'wana lexi nga na mpfumawulo wa /m/.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. tinkawa, tintshava, murhi
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 36.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, na tipenisele.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala tinomboro ta 1–5 eka ntila.
   b. Vitanela marito ya ntlhanu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala kusuhi na tinomboro ta 1–5: aba, caca, hama, haha, hima.2
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya ntlhanu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala swihoxo hi vuntshwa hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 35..
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 95

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Hikokwalahokayini llama yi tshama ehenhla*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku ya Ntirho ya DBE, pheji ra 53

Fureme yo tsala:

Ndzi nga hlamusela xitori hi...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela lebulu eka leswi u swi diroweke.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 37.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 5 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 5 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonimi ta 5 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Letela ndlela yo kandziyisa tsalwa ra wena

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Xikombiso xa mudyondzisi:
Ntirho wa ku tsala kusuka

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Loko tlilasi yi nga si sungula, lulamisa bodo ya dyondzo leyi.**
   a. Hlawula wun'wana wa mintirho yo tsala eka kotara. Dirowa u tlhela u tsala xikombiso xa wena xa ntirho eka bodo.
   b. Katsa xihoxo eka SMR kusuka eka rito, ku fana na: Letere ro sungula ra xivulwa a hi letere lerikulu.
2. **Tivisa vukandziyisi eka vadyondzi.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra hina ku suka eka kotara.
   b. Vula: Loko hi kandziyisa tsalwa ra hina, hi ri lunghisela ku ri avela na vanhu van'wana. Hi hlawula ntirho wa hina lowunene ngopfu, hi wu endla wu hleleka ni ku twisiseka, naswona hi wu avela ni van'wana leswaku va wu hlaya ni ku ku tiphina hi wona.
   c. Kombisa nkunguhato wa wena eka bodo. Hlamusela leswaku lowu i ntirho wo tsala lowu u wu hlawuleke ku wu kandziyisa.
3. **Kombisa swiletelo swa ku kandziyisa eka bodo.**
   a. Dirowa nakambe u tsala tsalwa ra wena ebodweni. Endla leswi hi ndlela leyi hlelekeke naswona u katsa ni vuxokoxoko lebyi engetelekeke.
   b. Hlaya tsalwa leri humaka eka nkunguhato wa wena hi rito leri tlakukeke.
   c. Kombisa xihoxo lexi u xi endleke eka SMR. Vula: Ndzi endlile xihoxo. Letere ro sungula ra xivulwa a hi letere lerikulu. Ndzi nga lulamisa leswi loko ndzi kandziyisa.
   d. Tsala xivulwa hi vuntshwa hi ndlela leyi hlelekeke.
   e. Kombisa SMR leyi lulamisiweke: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.

Ku hlaya swin'we: Letela ndlela yo kandziyisa tsalwa ra wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Xikombiso xa mudyondzisi: Ntirho wa ku tsala kusuka

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 6 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 6 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonime ta 6 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Vadyondzi va anakanyisisa no hlawula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Loko tlilasi yi nga si sungula, lunghiselela tsalwa leri kandziyisiweke eka phepha lerintshwa.**
   a. Kopunula dirowini ya wena leyi kandziyisiweke na ku tsala eka phepha lerintshwa ku komba vadyondzi.
   b. Tiyiseka leswaku u hlayisa tsalwa ra wena leri kandziyisiweke leswaku ri ta tirhisiwa eka dyondzo leyi nyikiwaka ya mbulavulo.
2. **Lerisa vadyondzi ku anakanyisisa hi matsalelo ya vona kusuka eka kotara.**
   a. Nyika vadyondzi nkarhi wo hlaya hi matsalwa ya vona kusuka eka kotara.
   b. Vutisa: Hi wihi ntirho wo tsala lowu u wu tsakelaka ku suka eka kotara leyi?
   c. Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana ntirho wa vona wo tsala lowu va wu tsakelaka ku suka eka kotara.
3. **Lerisa vadyondzi ku hlawula xiphemu xa tsalwa leri va nga ta ri kandziyisa.**
   a. Vutisa: Hi rihi tsalwa leri u nga ta ri kandziyisa no ri ava eka kotara leyi?
   b. Nyika vadyondzi nkarhi wo hlawula leswaku hi wihi ntirho wo tsala lowu va nga ta wu kandziyisa.
   c. Lerisa vadyondzi ku byela mutirhisani leswaku i ntirho wihi wo tsala lowu va nga ta wu kandziyisa.
4. **Lerisa vadyondzi ku kandziyisa eka phepha leri baseke, leswaku ntirho wa vona wu ta kombisiwa.**
   a. Vula: Loko hi kandziyisa, a hi tsali etibukwini ta hina tanihi ntolovelo. Hi tsala eka phepha leri baseke, leswaku ntirho wa hina wu ta aviwa hi ku olova.
   b. Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena xa ntirho lowu kandziyisiweke eka phepha leri baseke.
   c. Nyika maphepha lama baseke leswaku ma kandziyisiwa.
5. **Lerisa vadyondzi ku sungula ku kandziyisa.**
   a. Vula: Sweswi sungula ku kandziyisa ntirho wa wena. Tsundzuka ku yi endla yi hlelekile naswona yi va erivaleni, leswaku yi lunghekela ku aviwa ni van'wana.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va anakanyisisa no hlawula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 6 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 6 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonime ta 6 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta heta ku kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra hina.
   b. Vula: Loko hi kandziyisa tsalwa ra hina, hi ri lunghisela ku ri avela na vanhu van'wana. Hi hlawula ntirho wa hina lowunene ngopfu, hi wu endla wu hleleka ni ku twisiseka, naswona hi wu avela ni van'wana leswaku va wu hlaya ni ku ku tiphina hi wona.
2. **Lerisa vadyondzi ku ya emahlweni va kandziyisa.**
   a. Vula: Sweswi yana emahlweni u kandziyisa ntirho wa wena wa ku sukela tolo. Tsundzuka ku yi endla yi hleleka naswona yi twisiseka, leswaku yi lulamela ku avelana ni van'wana.
3. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku hlawula no kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra vona.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku tsala: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 6 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 6 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonime ta 6 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Tivisa ku nyikela mbulavulo eka vadyondzi.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta humesa tsalwa ra hina leri kandziyisiweke.
   b. Vula: Loko hi nyikela tsalwa ra hina, hi avelana na van'wana. Hi hlamusela leswi hi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra hina. Hi vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku van'wana va swi twa.
   c. Vula: Loko hi heta ku vulavula, hi nga fambafamba etlilasini hi ya komba van'wana leswi hi nga dirowa.
   d. Vula: Loko van'wana va ri karhi va nyikela mbulavulo, hi yingisela hi vukheta. Minkarhi hinkwayo hi kombisa musa ni ku ba mavoko loko va hetile.
2. **Letela ku nyika mbulavulo eka tlilasini.**
   a. Khoma nkunguhato wa wena lowu kandziyisiweke leswaku un'wana ni un'wana a ri vona.
   b. Hi ku hatlisa hlamusela leswi u nga dirowa ivi u hlaya tsalwa ra wena. Letela ku vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku un'wana ni un'wana a ta swi twa.
   c. Lerisa vadyondzi leswaku va ku ba mavoko loko u heta.
3. **Fambafamba etlilasini u komba un'wana ni un'wana xifaniso xa wena.**
4. **Lerisa vadyondzi ku tilulamisela ku nyikela mbulavulo.**
   a. Vula: Ehleketa hi xivulwa xo hlamusela ku dirowa ka wena kutani u titoloveta ku hlaya tsalwa ra wena.
5. **Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa no hlaya.**
6. **Lerisa vadyondzi ku nyikela mbulavulo eka mutirhisani.**
   a. Lerisa vadyondzi ku hlamusela leswi van ga swidirowa na ku hlayela mutirhisani tsalwa ra vona.

Ku hlaya swin'we: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku ya emahlweni ka dyondzo leyi hundzeke.

Ku tsala: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku ya emahlweni ka dyondzo leyi hundzeke.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 6 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 6 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonime ta 6 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va nyika mbulavulo wa xitsariwa xa vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Ku tlhela u tivisa ku nyikela mbulavulo eka vadyondzi.**
   a. Vula: Tsundzukani leswaku vhiki leri hi ta nyikela mbulavulo hi tsalwa ra hina leri kandziyisiweke.
   b. Vula: Loko hi nyikela tsalwa ra hina, hi avelana na van'wana. Hi hlamusela leswi hi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra hina. Hi vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku van'wana va swi twa.
   c. Vula: Loko hi heta ku vulavula, hi nga fambafamba etlilasini hi ya komba van'wana leswi hi nga dirowa.
2. **Vula: Loko van'wana va ri karhi va nyikela mbulavulo, hi yingisela hi vukheta. Minkarhi hinkwayo hi kombisa musa ni ku ba mavoko loko va hetile.**
3. **Vitana vadyondzi ku nyikela mbulavulo eka tlilasi.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA:

Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:

Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switirhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

KOTARA YA 2 NKUNGUHATO WA MADYONDZISELO

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Swakudya leswi hi swi dyaka*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Xana u tsakela ku dya swakudya swa muxaka muni?*
   - *Xana swakudya leswi hi swi dyaka swi huma kwihi?*
   - *Xana swakudya leswi u swi dyaka ekaya swi fana kumbe swi hambana njhani na swakudya swa le xikolweni?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 44.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena: lTshayii, ndzi kota ku hanya ehansi ka misava.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka: Ntshayito lowu wu vulavula hi zambhala. Hikuva ri kumeka ehansi ka misava. Na swakudya swin'wana swo fana na nhlata swi nga va tinhlamulo letinene.

Mipfumawulo: Pfuxeta mipfumawulo hinkwayo leyi nga dyondziwa eka Giredi ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Kotara ya 1 Mipfumawulo Makhadi ya Firizi

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi eka khapete kumbe ehansi emahlweni ka wena.**
   a. Byela vadyondzi ku yingisela vito ra vona.
   b. Loko u ri karhi u vitanela mavito ya vadyondzi, va fanele ku hlaya mpfumawulo wa khadi ra Firizi leri u ri tlakuseleke ehenhla.
   c. Vula vito ra mudyondzi un'wana. Mudyondzi loyi u fanele ku vula rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo.
   d. Endla leswi hi ku hatlisa swinene. Endla swi languteka tanihi ntlangu wo tsakisa kambe lemuka vadyondzi lava tikeriwaka.
   e. Loko mudyondzi a endla xihoxo, vula leswaku 'yingisela kahle' kutani u vula mpfumawulo.
2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 46.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamatsongo lama dyondziweke eka Kotara ya 1.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana leritsongo eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere leritsongo ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 113

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Wayde u endla kheri.*
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori xa mufana loyi a vuriwaka Wayde, loyi a ehleketaka leswaku u venga matamatisi. Kambe Wayde u tsakela kheri. Kheri i muxaka wa swakudya leswi endliwaka hi swipayisisi, huku kumbe matsavu naswona hi ntolovelo swina matamatisi yotala eka swona. Eka xitori lexi, Wayde u pfuna manana wa yena ku sweka khari ku suka emasungulweni. Loko a ri karhi a n'wi pfuna, u dyondza nchumu lowu n'wi hlamarisaka hi kheri. Xana u nga swi kota ku bvumba leswaku i yini?*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Vutisa swivutiso / ku tivutisa.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 46.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 44.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *kheri: I muxaka wa swakudya leswi nga na soso na swipayisisi. Hakanyingi yi dyiwa na rhayisi.*
      - *Rhisipi: Nxaxamelo wa magoza lama ku byelaka ndlela yo endla swakudya swo karhi.*
      - *xipfanganisiwa: Xin'wana xa swakudya lexi u xi lavaka loko u landzelela rhisipi.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta mipfumawulo hinkwayo leyi nga dyondziwa eka Giredi ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Kotara ya 1 Mipfumawulo Makhadi ya Firizi

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi eka khapete kumbe ehansi emahlweni ka wena.**
   a. Byela vadyondzi ku yingisela vito ra vona.
   b. Loko u ri karhi u vitanela mavito ya vadyondzi, va fanele ku hlaya mpfumawulo wa khadi ra Firizi leri u ri tlakuseleke ehenhla.
   c. Vula vito ra mudyondzi un'wana. Mudyondzi loyi u fanele ku vula rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo.
   d. Endla leswi hi ku hatlisa swinene. Endla swi languteka tanihi ntlangu wo tsakisa kambe lemuka vadyondzi lava tikeriwaka.
   e. Loko mudyondzi a endla xihoxo, vula leswaku 'yingisela kahle' kutani u vula mpfumawulo.
2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 47.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 1

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamakulu lama dyondziweke eka Kotara ya 1.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana lerikulu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere lerikulu ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 115

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Wayde u endla kheri*.
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 47.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *ku nga tsakeli: Ku nga tsakeli nchumu wo karhi.*
      - *kusukela emasungulweni: Ku endla nchumu wo karhi kusukela emasungulweni.*
      - *matimba:* Matimba lama miri wa wena wu nga na wona ya ku fambafamba, ku ehleketa na ku tlanga.
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 48.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Swakudya swi nyika miri wa hina matimba. Swakudya i mafurha lama pfunaka miri wa hina ku ehleketa, ku tlanga, ku fambafamba na ku kula.*
      - *Swakudya swin'wana swa antswa eku endleni ka miri wa hina wu tiya ku tlula swakudya swin'wana. Swakudya swin'wana swi nyika miri wa hina swiakamiri. Swakudya swin'wana swa nandzika, kambe a hi fanelangi hi dya swakudya sweswo ntsena.*
      - *A hi vanhu hinkwavo lava dyaka swakudya leswi fanaka, kumbe ku dya swakudya leswi lulamisiweke (leswi nga swekiwa) hi ndlela leyi fanaka. Vanhu va mindhavuko yo hambanahambana na mindyangu yo hambanahambana va nga ha dya swakudya swo hambana na leswi u dyaka swona wena.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. *Xana u tsakela ku dya swakudya swa muxaka muni ekaya na le xikolweni?*
   b. *Xana i swakudya swa muxaka muni leswi u nga swi tsakeleki?*
   c. *Xana vana lava nga exifanisweni va titwa njhani hi swakudya swa vona? Xana u swi tivisa ku yini?*

Tlanga ntlango wo lemukisa fonemiki. Mpfumawulo wa kona i ... Ndzi lava ku...

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va ku yingisela.**
2. **Kombisa ntlango hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Munhu loyi a nga eku tlangeni u vula leswaku: Mpfumawulo i P, ndzi lava MAVITO YA VANHWANYANA.
   b. Vadyondzi va yimisa mavoko loko va kota ku ehleketa hi vito ra nhwanyana leri nga na mpfumawulo wa P.
   c. Munhu loyi a va kombetelaka u pfumelela munhu un'wana na un'wana ku vula vito ra vona. A va fanelangi ku vuyelela vito leri nga vuriwa.
   d. Munhu wa vu 5 loyi a nga ta vula vito hi ndlela leyi nga fanela ku nghena yena a tlanga.
   e. Munhu lontshwa loyi a nga eku tlnageni u vula leswaku: Mpfumawulo i M, ndzi lava TINXAKA TA SWAKUDYA.
   f. Ntlango wu ya emahlweni hi ndlela yoleyo.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Lerisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya eka pheji ra 49
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Kopa marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Tsala marito lama landzelaka ebodweni: hama, caci**
   a. Lerisa vadyondzi ku kopa marito eka tibuku ta switoloveto ta vona.
   b. Va fanele va kopa hi ndlela yo basa na hi ndlela leyi nga fanela hilaha swi kotekaka hakona.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi byo kopa marito.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u lemuka vadyondzi lava tikeriwaka:
      - Ku kopa marito hi ku hetiseka
      - Ku vumba maletere na marito hi ndlela leyi nga fanela na hi ndlela yo basa
      - Ku heta marito hi nkarhi lowu vekiweke

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 115

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Wayde u endla kheri*
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori xa mufana loyi a vuriwaka Wayde, loyi a ehleketaka leswaku u venga matamatisi. Kambe Wayde u tsakela kheri. Kheri i muxaka wa swakudya leswi endliwaka hi swipayisisi, huku kumbe matsavu naswona hi ntolovelo swina matamatisi yotala eka swona. Eka xitori lexi, Wayde u pfuna manana wa yena ku sweka khari ku suka emasungulweni. Loko a ri karhi a n'wi pfuna, u dyondza nchumu lowu n'wi hlamarisaka hi kheri. Xana u nga swi kota ku bvumba leswaku i yini?*.

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: *Vutisa swivutiso / ku tivutisa.*
      - Vutisa vadyondzi: *Swa tsakisa ku ehleketa hi xitori na ku tivutisa swivutiso. Xana hi swihi swivutiso leswi u nga na swona mayelana na xitori lexi?*

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala: Ndzi rhandza ku dya...

Swa nandzika...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa letere lerikulu emasungulweni ya xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: *Muhandzo wuntshwa i swakudya leswi ndzi swi rhandzaka.*
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: *Swakudya leswi hi swi rhandzaka*.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: *Ndzi rhandza ku dya... hikuva....*
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: *Wena u ri karhi u dya swakudya leswi u swi rhandzaka.*
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 49.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Tlanga ntlango wo lemukisa fonemiki. Mpfumawulo wa kona i ... Ndzi lava ku...

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va ku yingisela.**
2. **Kombisa ntlango hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Munhu loyi a nga eku tlangeni u vula leswaku: Mpfumawulo i P, ndzi lava MAVITO YA VANHWANYANA.
   b. Vadyondzi va yimisa mavoko loko va kota ku ehleketa hi vito ra nhwanyana leri nga na mpfumawulo wa P.
   c. Munhu loyi a va kombetelaka u pfumelela munhu un'wana na un'wana ku vula vito ra vona. A va fanelangi ku vuyelela vito leri nga vuriwa.
   d. Munhu wa vu 5 loyi a nga ta vula vito hi ndlela leyi nga fanela ku nghena yena a tlanga.
   e. Munhu lontshwa loyi a nga eku tlnageni u vula leswaku: Mpfumawulo i M, ndzi lava TINXAKA TA SWAKUDYA.
   f. Ntlango wu ya emahlweni hi ndlela yoleyo.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Lerisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya eka pheji ra 50
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Kopa marito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Tsala marito lama landzelaka ebodweni: biha, mama**
   a. Lerisa vadyondzi ku kopa marito eka tibuku ta switoloveto ta vona.
   b. Va fanele va kopa hi ndlela yo basa na hi ndlela leyi nga fanela hilaha swi kotekaka hakona.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi byo kopa marito.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u lemuka vadyondzi lava tikeriwaka:
      - Ku kopa marito hi ku hetiseka
      - Ku vumba maletere na marito hi ndlela leyi nga fanela na hi ndlela yo basa
      - Ku heta marito hi nkarhi lowu vekiweke

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 115

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Wayde u endla kheri*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: *Vutisa swivutiso / ku tivutisa.*
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: *Swa tsakisa ku ehleketa hi xitori na ku tivutisa swivutiso. Xana hi swihi swivutiso leswi u nga na swona mayelana na xitori lexi?*
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI:
Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA:
Fureme yo tsala:
Ndzi rhandza ku dya...

Swa nandzika...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: *Swakudya leswi hi swi rhandzaka*.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. tinyawa, matandza, xinkwa, machipisi, xiwitsi, swa munyu
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 50.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *aba, caca, hama, haha, hima, biha*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Lerisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya eka pheji ra 51
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 115

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Wayde u endla kheri*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: *Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.*
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala: Ndzi rhandza ku dya...

Swa nandzika...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: *Engetela lebulu yin'wana eka xifaniso xa wena*.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 51.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vadyondzi lava hlawuriweke va ta ta na swifaniso swo ‘Kombisa na ku Byela’

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Kombisa u tlhela u byela**
   a. Khoma nchumu kumbe xifaniso lexi u xi tiseke leswaku u ta hi komba xona.
   b. Hi byele hi nchumu kumbe xifaniso xexo. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - I... (sayizi, muhlovo, ntikelo, nantswo, na swin’wana.)
      - Xi tirhisiwa ku...
      - Ndzi yi rhandza hikuva...
   c. Kutani, vutisa tlilasi: Xana ku na swivutiso?
   d. Loko un’wana a ri na xivutiso, ringeta hi matimba ku xi hlamula.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u nyika andlalo wa wena, tsundzuka ku:
      - Khoma nchumu kumbe xifaniso xa wena leswaku un’wana na un’wana a ta xi vona
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan’we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un’weun’we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un’wana na un’wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin’wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin’wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van’wana va n’wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n’wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *n*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *n*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *n*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *n*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *n*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. nete, nayiti.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 52.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: *n*.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *n*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: *n***
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: *n***
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 127

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Lomusa a nge kumi tichipisi*.
   b. Vula u ku: *Xitori lexi hi nga ta xi hlaya namuntlha xi vulavula hi ku hlawula swakudya leswi nga na rihanyo. Swakudya swin'wana, swofana na tichipisi, swa nandzika kambe a swi nyiki miri wa hina leswi wu swi lavaka leswaku wu ta tiya. Swakudya swin'wana swofana na matandza, nhlampfi na timanga, swi na swiakamiri swa nkoka eka miri wa hina, kufana na phurotheyini. Phurotheyini yi pfuna miri wa hina ku kula naswona yi pfuna byongo bya hina ku dzikisa mianakanyo etlilasini. Kambe mikarhi yin'wana, swi nga tika ku hlawula swakudya swa kahle leswi nga na rihanyo*.
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Anakanya.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 52.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 44.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *xiakamiri: I nchumu lowu kumekaka eka swakudya lowu pfunaka miri wa wena ku kula no tshama wu tiyile.*
      - *leswi nga na rihanyo (swakudya): Swakudya leswi pfunaka miri wa wena leswaku wu kula wu tiyile na ku tshama wu ri kahle, kufana na mihandzo, matsavu na tindzhoho.*
      - *leswi nga riki na rihanyo (swakudya): Swakudya leswi hi ntolovelo swi nandzihaka kambe swi nga endla leswaku miri wa wena wu nga vi na rihanyo loko u swi dya ngopfu, kufana na swiwitsi swo tala kumbe tichipisi.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *n*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *n, i, h, a, m, b*
   b. Vula rito leri landzelaka: *nana*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *n-a-n-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *hina*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 53.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: N**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: N.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: N**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: N**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 129

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Lomusa a nge kumi tichipisi*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 53.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 54.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      - Alamu a yi rilangi...
      - Loko xikolo xi huma...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *o*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *o*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *o*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *o*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *o*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *oyili*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 55.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *o*.
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *o*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *o*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *o*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 129

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Lomusa a nge kumi tichipisi*
   d. Vula u ku: *Xitori lexi hi nga ta xi hlaya namuntlha xi vulavula hi ku hlawula swakudya leswi nga na rihanyo. Swakudya swin'wana, swofana na tichipisi, swa nandzika kambe a swi nyiki miri wa hina leswi wu swi lavaka leswaku wu ta tiya. Swakudya swin'wana swofana na matandza, nhlampfi na timanga, swi na swiakamiri swa nkoka eka miri wa hina, kufana na phurotheyini. Phurotheyini yi pfuna miri wa hina ku kula naswona yi pfuna byongo bya hina ku dzikisa mianakanyo etlilasini. Kambe mikarhi yin'wana, swi nga tika ku hlawula swakudya swa kahle leswi nga na rihanyo.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Anakanya.
      - Vutisa vadyondzi: Pfala matihlo ya wena u ringeta ku vona hi mahlo ya mianakanyo swo karhi eka xitori lexi. Xana u vona yini?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 98 & 99

Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
Ndzi rhandza ku dya...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa hiko emakumu ka xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Muhandzo wuntshwa wa nandziha.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swimbirhi.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Swakudya leswi hi swi vonaka eka xifaniso.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Ndzi vona... eka xifaniso.
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Wena u ri karhi u dya swakudya leswi nga eka xifaniso.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 55.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *o*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *m, n, b, o, a, i*
   b. Vula rito leri landzelaka: *mona*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *m-o-n-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *boboma*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 56.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: O**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: O.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: O**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: O**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 129

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Lomusa a nge kumi tichipisi*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Anakanya
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Pfala matihlo ya wena u ringeta ku vona hi mahlo ya mianakanyo swo karhi eka xitori lexi. Xana u vona yini?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 98 & 99

Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
Ndzi rhandza ku dya...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Swakudya leswi hi swi vonaka eka xifaniso.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. apula, madiriva, kalavatla, juzi
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 56.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi tsakerile ximun-huhatwa... hikuva...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *hina, bana, nama, nona, Omo, oma*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 57.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 129

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Lomusa a nge kumi tichipisi*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta nyika nkomiso wa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi nyika nkomiso wa xitori, hi fanele ku vula hi ku:
      - Leswi xitori a xi vulavula hi swona
      - Leswi ndzi swi tsakeleke mayelana na xitori
      - Leswi ndzi swi dyondzeke eka xitori
   b. Hi ku komisa nyika tinhlamulo ta wena ta swivutiso leswi.
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi leswaku va ehleketa hi mikomiso ya vona, a va fanelangi ku kopela xikombiso xa wena.
   b. Byela vadyondzi ku sungula tinhlamulo ta vona hi ndlela leyi landzelaka:
      - Xitori lexi a xi vulavula hi...
      - Ndzi tsakerile...
      - Ndzi dyondzile...
   c. Endzhaku ka sweswo, lerisa vadyondzi ku byelana hi mikomiso ya vona na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va byelana hi mikomiso ya vona, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta vulavula hi mikomiso ya vona va yi byela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   - Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 98 & 99

Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
Ndzi rhandza ku dya...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 57.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Vanghana va hina*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Xana i yini lexi endlaka munhu a va munghana wa ntiyiso?*
   - *Xana u kuma vanghana kwihi?*
   - *Xana u nga n'wi kuma njhani munghana lontshwa?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 58.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena:
   Ku va bandi na buruku
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka:
   Xivulavulelo lexi xi kombisa vanhu lava rhandzanaka, va tshama va ri swin'we hi ku twanana, ivi xi va fananisa na bandi leri tshamaka ri bohiwa eka buruku handle ko va siku rin'wana ri ala.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *e*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *e*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *e*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *e*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *e*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *kekele, meleka*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Lerisa vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya eka pheji ra 60
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba *e*.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *e*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *e*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *e*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 143

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Khasele ya misava ya Mbuso*.
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori xa mufana loyi a vitaniwaka Mbuso loyi a tsakile ngopfu ku ya eribuweni ra lwandle. I khale a ri na norho wa ku aka khasele ya misava leyikulu yo saseka swinene. U tlhela a kuma bakiti lerintshwa na xipedi leswaku swi ta n'wi pfuna ku aka! Kambe ku humelela nchumu lowu nga languteriwangiki eka khasele ya yena ya misava. A hi hlayeni ku kuma leswaku ku humelela yini, na leswaku xitori xi hela njhani.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikumbetelo.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 60.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 58.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *khasele ya misava: I khasele leyitsongo kumbe xivumbeko xo karhi lexi endliweke kusuka eka misava leyi tsakamaka, hakanyingi yi akiwa eribuweni ra lwandle hi mavoko kumbe hi bakiti na foxolo.*
      - *mati ya lwandle: Mati ya munyu lama humaka elwandle*
      - *muhocho: Mugodi lowu tatiweke hi mati lowu rhendzeleke khasele. A wu tirhisiwa ku sivela valala.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *e*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *c, m, a, e, n, o*
   b. Vula rito leri landzelaka: *cema*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *c-e-m-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *neha*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 61.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: E**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: E
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: E**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: E**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 145

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Khasele ya misava ya Mbuso*.
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 61.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *vunghana: Loko vanhu va ehleketelelana, va pfunana, va avelana na ku tiphina hi ku va swin'we. Bya kula vunghana loko vanhu va ri na musa, va tshembeka na ku rivalelana.*
      - *musa: Ku va munhu wa kahle na ku ehleketelela vanhu van'wana.*
      - *nghozi: I nchumu lowu humelelaka hi xihoxo. A wu endliwi hi vomu.*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 62.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Munghana i munhu loyi hi tsakelaka ku tlanga na yena. Munghana i munhu loyi hi n'wi ehleketelelaka.*
      - *Musa i wa nkoka eka vunghana. Hi nga kombisa musa eka vanghana va hina hi ku avelana na vona, hi tlanga na vona na ku va yingisela.*
      - *Mikarhi yin'wana vanghana va kanetana na ku tlhela va cincana hi marito. Mikarhi yin'wana vanghana va hlundzukelana. Loko hi ri na swiphiqo na vanghana, hi nga tikarhatela ku swi lulamisa.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. *U swi tivisa ku yini loko munhu a ri munghana wa wena?*
   b. *Xana u tumbuluxa njhani vunghana na munhu un'wana?*
   c. *Xana vanhu va tsakela ku endla yini loko va endzela vanghana va vona?*

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *u*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *u*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *u*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *u*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *u*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *wulu*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 63.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *u*.
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *u*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *u*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *u*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 145

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Khasele ya misava ya Mbuso*.
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori xa mufana loyi a vitaniwaka Mbuso loyi a tsakile ngopfu ku ya eribuweni ra lwandle. I khale a ri na norho wa ku aka khasele ya misava leyikulu yo saseka swinene. U tlhela a kuma bakiti lerintshwa na xipedi leswaku swi ta n'wi pfuna ku aka! Kambe ku humelela nchumu lowu nga languteriwangiki eka khasele ya yena ya misava. A hi hlayeni ku kuma leswaku ku humelela yini, na leswaku xitori xi hela njhani.*

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo.
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Munghana wa mina i... Hi rhandza ku...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa xirhangi na xilandzi swa vundhawu hindlela leyinene eka xivulwa ku vula leswaku nchumu wu humelela kwihi.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Hi tlanga erivaleni ra mitlango.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swimbirhi.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Munghana wa wena i mani? Mi rhandza ku endla yini swin'we?.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Munghana wa mina i... naswona hi rhandza ku...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Xifaniso xa wena na munghana wa wena mi ri karhi mi endla nghingiriko wo tsakisa swin'we.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 63.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *u*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *h, u, m, o, b, i*
   b. Vula rito leri landzelaka: *homu*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *h-o-m-u*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *nuna*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 64.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: U**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: U.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: U**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: U**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 145

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Khasele ya misava ya Mbuso*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo.
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Munghana wa mina i...
Hi rhandza ku...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Munghana wa wena i mani? Mi rhandza ku endla yini swin'we?.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. tlanga, ncikinya, tsutsuma, hlaya, tlula
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 64.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *Ebi, nene, meno, mumu, Umu, nuna*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 65.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 145

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Khasele ya misava ya Mbuso*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Munghana wa mina i... Hi rhandza ku...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 65.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Ku byela van'wana mahungu ya wena ya le xihundleni**
   a. Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini. Vula u ku:
   b. Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
   c. Kutani, byela van'wana mahungu ya wena.
   d. Hi byele leswi humeleleke hi ku landzelelana loku nga fanela.
   e. Hi byele hi timhakakulu mayelana na mahungu ya wena.
   f. Hetelela hi ku hi byela hi ndlela leyi mahungu ya wena ma ku endleke u titwa hayona.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u byela van'wana mahungu ya wena, tsundzuka ku:
      - Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini
      - Hi byele leswaku swi humelerile rini
      - Hi byele leswaku swi humelerile mani
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan'we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un'weun'we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un'wana na un'wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin'wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van'wana va n'wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n'wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *w*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *w*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *w*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *w*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *w*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *wachi*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 66.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *w*.
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *w*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *w*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *w*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 157

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Homu na Musi*.
   b. Vula u ku: *Xitori xa hina namuntlha xi kongomisiwa eka xitori xa ntiyiso mayelana na vunghana byo ka byi nga tolovelekangi - exikarhi ka homu na musi! Eka xitori lexi, musi leyikulu kusuka enhoveni yi humelela epurasini ra N'wamapurasi Abbortt naswona yi endla vunghana na homu ya yena, Daisy. Swi hetile nkarhi wo leha swin'we swi ri karhi swi dya byanyi, swi jikajika, na ku vukarhana leswaku swi etlela. Mikarhi yin'wana hi ehleketa leswaku hi nga va vanghana ntsena na vanhu van'wana lava fanaka na hina. Kambe vunghana a hi mikarhi hinkwayo byi tirhaka hi ndlela yoleyo!*.
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikumbetelo.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 66.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 58.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *mowusi: Xiharhi lexikulu lexi nga na milenge yo leha na timhondzo letikulu lexi hanyaka ekhwatini naswona xi rhandza ku dya matluka na swimilana. A xi kona eAfrika-Dzonga.*
      - *leswi nga tolovelekangiki: Swi hambanile na leswi u talaka ku swi vona. A swi tolovelekangi.*
      - *nyeleti: Nyeleti i vito ra munhu loyi a nga duma.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *w*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *o, n, a, w, b, e*
   b. Vula rito leri landzelaka: *wena*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *w-e-n-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *wahi*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 67.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: W**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: W.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: W**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: W**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 159

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Homu na Musi*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 67.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 68.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      - A ku ri vusiku byo tlanga bya ____ ndyangu na...
      - Mixo wun'wana na wun'wana wa Mugqivela, ____ ndyangu wu tlange...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *l*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *l*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *l*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *l*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *l*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *lamula, lapi*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 69.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: /.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: /
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: /**
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: /**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 159

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Homu na Musi*
   d. Vula u ku: *Xitori xa hina namuntlha xi kongomisiwa eka xitori xa ntiyiso mayelana na vunghana byo ka byi nga tolovelekangi - exikarhi ka homu na musi! Eka xitori lexi, musi leyikulu kusuka enhoveni yi humelela epurasini ra N'wamapurasi Abbortt naswona yi endla vunghana na homu ya yena, Daisy. Swi hetile nkarhi wo leha swin'we swi ri karhi swi dya byanyi, swi jikajika, na ku vukarhana leswaku swi etlela. Mikarhi yin'wana hi ehleketa leswaku hi nga va vanghana ntsena na vanhu van'wana lava fanaka na hina. Kambe vunghana a hi mikarhi hinkwayo byi tirhaka hi ndlela yoleyo!*.
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo.
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 110 & 111

Fureme yo tsala:

Vanghana va tintswalo va... Va vula leswaku...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tiyisisa leswaku rito leri endlaka (riendli) ri fambelana na loyi a ri endlaka (nhlokomhaka).
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi na tintswalo. Vanghana va mina va na tintswalo na vona.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swimbirhi.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: I yini leswi endlaka munghana wa tintswalo.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Ndzi ehleketa leswaku vanghana va tintswalo va...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Wena na munghana.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 69.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *l*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *o, l, a, h, e, w*
   b. Vula rito leri landzelaka: *lala*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *l-a-l-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *lawu*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 70.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: L**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: L.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: L**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: L**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 159

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Homu na Musi*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikumbetelo
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 110 & 111

Fureme yo tsala:

Vanghana va tintswalo va... Va vula leswaku...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: I yini leswi endlaka munghana wa tintswalo.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. ku pfuna, ku hlayisa, ku rhandza, xewani, ndzi nga pfuna
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 70.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *bawa, wena, wona, luma, laha, loloha*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 71.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 159

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Homu na Musi*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta nyika nkomiso wa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi nyika nkomiso wa xitori, hi fanele ku vula hi ku:
      - Leswi xitori a xi vulavula hi swona
      - Leswi ndzi swi tsakeleke mayelana na xitori
      - Leswi ndzi swi dyondzeke eka xitori
   b. Hi ku komisa nyika tinhlamulo ta wena ta swivutiso leswi.
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi leswaku va ehleketa hi mikomiso ya vona, a va fanelangi ku kopela xikombiso xa wena.
   b. Byela vadyondzi ku sungula tinhlamulo ta vona hi ndlela leyi landzelaka:
      - Xitori lexi a xi vulavula hi...
      - Ndzi tsakerile...
      - Ndzi dyondzile...
   c. Endzhaku ka sweswo, lerisa vadyondzi ku byelana hi mikomiso ya vona na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va byelana hi mikomiso ya vona, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta vulavula hi mikomiso ya vona va yi byela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   - Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 110 & 111

Fureme yo tsala:

Vanghana va tintswalo va... Va vula leswaku...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 71.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Hi na matitwelo*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Hi swihi swin'wana leswi u talaka ku swi navela esikwini?*
   - *Xana u nga swi tivisa ku yini leswaku munhu un'wana u titwa njhani?*
   - *Hikokwalahokayini mikarhi yin'wana vanhu va titwa va ri na matitwelo lama hambaneke eka nchumu wun'we?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 72.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena:
   "Nchumu wo tsakisa swinene emisaveni a wu voniwi kumbe ku wu khumba, wu twala embilwini." Helen Keller
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka:
   Lowu i ntshaho wa ndhuma lowu vuriweke hi mutsari wa le Amerika, yena Helen Keller. Ntshaho lowu wu kombisa leswaku swilo leswi hi nga na swona ku nga va leswi voniwaka hi vanhu kumbe leswi hi nga swi khomaka a swi tisi ntsako, kambe ntsako a wu voniwi kumbe ku khomiwa hikuva wu kumeka embilwini ya munhu.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *k*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *k*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *k*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *k*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *k*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *kepisi, kamba*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 74.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *k*.
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *k*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *k*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *k*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 169

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Dan u na vhiki ro ka ri nga ri kahle*.
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi hlaya xitori xo hlekisa xa mufana loyi a vitaniwaka Dan loyi a nga na vhiki ro biha swinene. Siku rin'wana na rin'wana u ringeta ku lulamisa xihoxo xa yena xa siku leri nga hundza, kambe siku rin'wana na rin'wana ku va na leswintshwa leswi nga fambeki kahle! Dan u ringeta hi matimba swinene, kambe u tshama a ri karhi a onha. Loko hi ri karhi hi hlaya xitori lexi, hi nga ehleketa hi ndlela leyi Dan a titwaka hayona eka vhiki ra yena ro biha swinene.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla ku yelana.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 74.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 72.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *phijeka: Loko nenge wa wena wu khoma hi nchumu wo karhi ivi u wela ehansi.*
      - *khomisiwa tingana: Ku titwa u nyuma kumbe u nga ntshuxekangi hikokwalaho ka nchumu lowu nga humelela.*
      - *endlelo ra ntolovelo: Xin'wana lexi u xi endlaka hi ndlela leyi fanaka siku rin'wana na rin'wana.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *k*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *o, m, a, k, l, h*
   b. Vula rito leri landzelaka: *koma*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *k-o-m-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *kala*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 75.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: K**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: K
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: K**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: K**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 171

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Dan u na vhiki ro ka ri nga ri kahle*.
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 75.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *ntwiwo wa mbilu: Matitwelo i ndlela leyi u titwaka hayona endzeni ka mbilu na miri wa wena.*
      - *ntlhaveko: rito rin'wana leri vulaka matitwelo.*
      - *swikoweto swa miri: leswi xikandza na miri wa wena swi kombisaka swona mayelana na ndlela leyi u titwaka hayona (kufana na ku n'wayitela kumbe ku hingakanya mavoko ya wena).*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 76.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Munhu un'wana na un'wana u na matitwelo, yo tanihi: ku tsaka, ku va ni gome, ku vilela na ku hlanganahlangana. Swikandza swa hina na miri wa hina swi nga kombisa ndlela leyi hi titwaka hayona. I swa nkoka ku vulavula hi ndlela leyi hi titwaka hayona.*
      - *Matitwelo ya hina ya nga cinca.*
      - *Vanhu va nga va na matitwelo yo hambanahambana - hambi ku ri mayelana na xiyimo lexi fanaka! I swa nkoka ku twisisa leswaku vanhu va nga ha titwa hi ndlela leyi hambaneke na ya hina.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. *Xana a wu ta titwa njhani loko wo ya enkhubyeni wa siku ra ku velekiwa?*
   b. *Xana vana lava nga exifanisweni lexi va titwa njhani? Xana u swi tivisa ku yini?*
   c. *Nkhuvo wa siku ra ku velekiwa wu endleriwe ku titsakela! Hikokwalahokayini u ehleketa leswaku vana va nga ha titwa va ri na mavondzo, va ri na gome, va ri na tingana kumbe va chava eka nkhuvo wa siku ra ku velekiwa?*

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *f*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *f*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *f*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *f*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *f*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *foroko, fonti*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 77.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: *f*.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *f*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: *f***
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: *f***
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 171

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Dan u na vhiki ro ka ri nga ri kahle*
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi hlaya xitori xo hlekisa xa mufana loyi a vitaniwaka Dan loyi a nga na vhiki ro biha swinene. Siku rin'wana na rin'wana u ringeta ku lulamisa xihoxo xa yena xa siku leri nga hundza, kambe siku rin'wana na rin'wana ku va na leswintshwa leswi nga fambeki kahle! Dan u ringeta hi matimba swinene, kambe u tshama a ri karhi a onha. Loko hi ri karhi hi hlaya xitori lexi, hi nga ehleketa hi ndlela leyi Dan a titwaka hayona eka vhiki ra yena ro biha swinene.*

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana.
      - Vutisa vadyondzi: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi titwa ndzi tsakile loko...
Xikandza xa mina xi languteka...
Miri wa mina wu twala wu...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tiyisisa leswaku rito leri endlaka (riendli) ri fambelana na loyi a ri endlaka (nhlokomhaka).
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi tsutsumela exikolweni. U tsutsumela exikolweni.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swinharhu.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Swin'wana leswi hi endlaka hi titwa hi tsakile.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Ndzi titwa ndzi tsakile loko...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Wena, u languteka u tsakile kumbe u kwatile.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 77.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *f*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *a, u, f, l, e, n*
   b. Vula rito leri landzelaka: *fana*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *f-a-n-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *fela*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 78.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: F**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: F.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: F**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: F**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 171

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Dan u na vhiki ro ka ri nga ri kahle*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana.
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi titwa ndzi tsakile loko...
Xikandza xa mina xi languteka...
Miri wa mina wu twala wu...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Swin'wana leswi hi endlaka hi titwa hi tsakile.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. tsutsuma, cina, tlanga, hlaya, n'wayitelo, kahle, tiya, phyuphyile
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 78.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi tsakerile ximun-huhatwa... hikuva...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *kala, haka, kuma, fole, faka, fuma*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 79.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 171

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Dan u na vhiki ro ka ri nga ri kahle*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi titwa ndzi tsakile loko...
Xikandza xa mina xi languteka...
Miri wa mina wu twala wu...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Rito ro endla (riendli) ri fambelana na loyi a endlaka (nhlokomhaka).
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 79.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vadyondzi lava hlawuriweke va ta ta na swifaniso swo ‘Kombisa na ku Byela’

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Kombisa u tlhela u byela**
   a. Khoma nchumu kumbe xifaniso lexi u xi tiseke leswaku u ta hi komba xona.
   b. Hi byele hi nchumu kumbe xifaniso xexo. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - I... (sayizi, muhlovo, ntikelo, nantswo, na swin’wana.)
      - Xi tirhisiwa ku...
      - Ndzi yi rhandza hikuva...
   c. Kutani, vutisa tlilasi: Xana ku na swivutiso?
   d. Loko un’wana a ri na xivutiso, ringeta hi matimba ku xi hlamula.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u nyika andlalo wa wena, tsundzuka ku:
      - Khoma nchumu kumbe xifaniso xa wena leswaku un’wana na un’wana a ta xi vona
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan’we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un’weun’we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un’wana na un’wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin’wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin’wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van’wana va n’wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n’wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *r*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *r*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *r*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *r*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *r*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *ribye*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 80.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: *r*.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *r*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: *r***
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: *r***
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 185

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Zweli u titwa a vilela*.
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi hlaya hi mufana loyi a vitaniwaka Zweli loyi hi xitshuketa a nga tsundzuka leswaku i siku ra ku velekiwa ka mhani wa yena. U twa matitwelo yo tala swinene yo hambanahambana. U titwa a hlamarile hikuva a nga swi tivi leswaku i siku ra yena ro velekiwa. U titwa a vilela hikuva a nga na mali yo n'wi xavela nyiko. U titwa a nga tsakangi hikuva u lava ku endlela manana wa yena swin'wana swo hlawuleka naswona a nga ehleketi leswaku a nga swi kota. Hi ta ehleketa hi ndlela leyi matitwelo ya Zweli ya nga cinca hakona loko hi ri karhi hi hlaya xitori lexi.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla ku yelana.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 80.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 72.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *ku vilela: Ku titwa u chava kumbe ku ehleketa leswaku ku nga ha humelela nchumu wo biha.*
      - *ku phyuphya ka miehleketo: I ku hefemula loku u ku endlaka loko u titwa u antswa hikuva xiphiqo xi herile.*
      - *phyuphyile: Ku titwa u rhulile naswona u tsakile hikuva nchumu lowu a wu ku vilelisa wu tshamisekile.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *r*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *a, h, r, i, m, o*
   b. Vula rito leri landzelaka: *rima*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *r-i-m-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *raha*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 81.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: R**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: R.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: R**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: R**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 187

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Zweli u titwa a vilela*.
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 81.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 82.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      - Siku rin'wana, Kokwana u tile na buku ekaya...
      - Vusiku byin'wana na byin'wana, Kokwana na ____ va hlaya swin'we...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *g*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *g*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *g*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *g*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *g*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *gaweni*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 83.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *g*.
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *g*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *g*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *g*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 187

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Zweli* u titwa a vilela
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi hlaya hi mufana loyi a vitaniwaka Zweli loyi hi xitshuketa a nga tsundzuka leswaku i siku ra ku velekiwa ka mhani wa yena. U twa matitwelo yo tala swinene yo hambanahambana. U titwa a hlamarile hikuva a nga swi tivi leswaku i siku ra yena ro velekiwa. U titwa a vilela hikuva a nga na mali yo n'wi xavela nyiko. U titwa a nga tsakangi hikuva u lava ku endlela manana wa yena swin'wana swo hlawuleka naswona a nga ehleketi leswaku a nga swi kota. Hi ta ehleketa hi ndlela leyi matitwelo ya Zweli ya nga cinca hakona loko hi ri karhi hi hlaya xitori lexi.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana.
      - Vutisa vadyondzi: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 106 & 107

Fureme yo tsala:

Nongoloko wa mina i wa...
Ndzi yi rhandza hikuva...
Yi endla ndzi titwa...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku vumba maviti ya vunyingi hi ndlela leyinene loko ku ri na xiendliwa xo tlula xin'we.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi vona swiharhi eka thelevhixini
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Riviti ra vunyingi ri vumbiwa hi ndlela leyinene ku kombisa xiendliwa xo tlula xin'we.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swinharhu.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Nongoloko lowu hi lavaka ku wu vona.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Nongoloko lowu ndzi lavaka ku wu vona wu vulavula hi...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Swin'wana leswi u lavaka ku swi vona eka thelevhixini.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Riviti ra vunyingi ri vumbiwa hi ndlela leyinene ku kombisa xiendliwa xo tlula xin'we

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 83.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *g*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *a, m, g, u, l, i*
   b. Vula rito leri landzelaka: *gama*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *g-a-m-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *gula*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 84.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: G**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: G.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: G**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: G**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 187

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Zweli* u titwa a vilela
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 106 & 107

Fureme yo tsala:

Nongoloko wa mina i wa...
Ndzi yi rhandza hikuva...
Yi endla ndzi titwa...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Nongoloko lowu hi lavaka ku wu vona.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. tidayinaso, swiharhi, tinhenha, ku tiphina, swo tsakisa, swo chavisa
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Riviti ra vunyingi ri vumbiwa hi ndlela leyinene ku kombisa xiendliwa xo tlula xin'we.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 84.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi rhandza loko...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *rona, miri, leri, gula, gaga, gagu*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 85.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 187

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Zweli u titwa a vilela*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta tlhela hi hlamusela xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Vula u ku: Yimani ndzi ehleketa – ndzi fanele ku mi byela xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka xa xitori hi marito ya mina.
   c. Pfula matihlo ya wena u byela vadyondzi xiphemu lexi u xi tsakelaka xa xitori.
   d. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   e. Hlamusela xiphemu lexi xa xitori hi ku landzelelana loku nga fanela.
   f. Katsa na vuxokoxoko bya nkoka, kufana na mavito ya swimunhuhatwa.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va cincacincana ku byelana xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori na mutirhisani wa vona.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula hi xitori, rhendzeleka etlilasini na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   e. Loko dyondzo yi fika emakumu, vitana mudyondzi kumbe vadyondzi vambirhi ku ta hlamusela hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori va hlamusela tlilasi.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra: 106 & 107

Fureme yo tsala:

Nongoloko wa mina i wa...
Ndzi yi rhandza hikuva...
Yi endla ndzi titwa...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Riviti ra vunyingi ri vumbiwa hi ndlela leyinene ku kombisa xiendliwa xo tlula xin'we.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 85.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tivisa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Swifaniso na nchumu wa ntiyiso swo kombisa nkongomelo

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa nkombiso wa nkongomelo:** *Hi endla sayense*
2. **Vutisa swivutiso swa le rivaleni leswi nga ta endla leswaku vadyondzi va tirhisa vutivi bya vundzhaku.**
   - *Xana i yini leswi u swi tivaka hi sayense?*
   - *Xana hi swihi swivutiso leswi u nga na swona mayelana na ndlela leyi swilo swi tirhaka hayona?*
   - *Xana u nga yi kuma njhani nhlamulo ya nchumu lowu u tivutisaka hi wona?*
3. **Endla mepe wa miehleketo hi ku tirhisa swivutiso na tinhlamulo ta vadyondzi.**
4. **Engetela tinhlamulo ta wena eka mepe wa miehleketo ku ndlandlamuxa vutivi bya vadyondzi.**
5. **Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 86.**
6. **Byela vadyondzi ku kombetela mfuwiso wa ririmi eka nkongomelo.**
   a. Hlaya mfuwiso wa ririmi hi rito leri tlakukeke.
   b. Letela vadyondzi ku hlaya mfuwiso wa ririmi na wena, kumbe ku yi vuyelela endzhaku ka wena:
   Hina hi ta khandziya xibamubamu,
   Hi ya n'wetinee!
   Hi ya newetinee!

   Hi ta khandziya xibamubamu,
   Hi ya n'wetinee!|
   Hi ya newetinee.
7. **Vulavula hi mfuwiso wa ririmi na vadyondzi.**
   a. Vutisa: Xana u nga ndzi byela leswaku leswi swi vula yini? / Xana u nga kota ku kuma nhlamulo?
   b. Hlohlotela vadyondzi ku avelana miehleketo ya vona.
   c. Nyika nhlamuselo kumbe u nyika nhlamulo hi ndlela leyi landzelaka:
   Leri i risimu ra ndhavuko ra Vatsonga leri a ri yimbeleriwa hi vamanana loko va cina ncino lowu vuriwaka mukhinyavezo. Khale swinene, vamanana va Vatsonga a va hlangana emigangeni ya vona hi mitlawa va tihungasela hi ku luka, ku vumba na migingiriko yin'wana ya ndhavuko. Hi nkarhi lowu, a va tirha va karhi va yimbelela no cina mukhinyavezo, ku nga ncino wo tirhisa swisuti. Kutani risimu leri a ri kombisa leswaku siku rin'wana va tivona va tirhisa nchumu lowu vuriwaka xibamubamu ku vhaka en'wetini.

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *d*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *d*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *d*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *d*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *d*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *duka, darata*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 88.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba:** *d*
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *d*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba:** *d*
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala:** *d*
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 199

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Nsawutiso wo sungula.*
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya hi ndlela leyi murhi wa nsawutiso wo sungula wu tumbuluxiweke hayona. Khale ka khaleni, vuvabyi lebyi vuriwaka mpondzo byi dlayile timiliyoni ta vanhu loko ku nga si sunguriwa mirhi ya nsawutiso. Namuntlha, a bya ha ri kona hikokwalaho ka murhi wa nsawutiso. Edward Jenner a ri dokodela loyi a nga vona nchumu lowu nga tolovelekangiki naswona a vutisa swivutiso. U tirhisile ku langutisisa na ku kambela leswaku a kuma nchumu wa nkoka. Hi ta dyondza swo tala hi swivutiso leswi a nga swi vutisa na ndlela leyi a swi hlamula hayona eka xitori xa hina namuntlha.*
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla mikambisiso.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 88.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 86.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *sayense: Ku dyondza hi misava hi ku langutisa, ku vutisa swivutiso na ku kambela mianakanyo; yi tlhela yi va nhlokomhaka ya dyondzo exikolweni.*
      - *vhakisini: Ntlhavelo wa murhi wo hlawuleka lowu pfunaka miri wa wena ku lwisana na switsongwatsongwana swo karhi leswaku u nga vabyi.*
      - *vuvabyi: Vuvabyi lebyi endlaka leswaku miri wa wena wu khomiwa hi mavabyi.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *d*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *e, l, d, a, m, u*
   b. Vula rito leri landzelaka: *dumela*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *d-u-m-e-l-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *deka*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 89.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: D**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: D.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: D**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: D**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 201

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Nsawutiso wo sungula*.
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 89.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito na ku vulavula hi xifaniso xa nkongomelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *mutivi wa sayense: Munhu loyi a tirhaka hi sayense.*
      - *ku tumbuluxa: Ku endla nchumu wuntshwa lowu a wu nga ri kona khale.*
      - *xiyaxiya: Ku languta nchumu wo karhi hi vukheta ivi u vona leswi humelelaka.*
   b. Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 90.
   b. Byela vadyondzi vuxokoxoko lebyi landzelaka mayelana na xifaniso:
      - *Sayense yi mayelana na ku vutisa swivutiso, ku ringeta ku kuma tinhlamulo na ku dyondza swilo leswintshwa.*
      - *Vativi va sayense va endla vuvhumbi (ku ringanyeta) na nkambelo wa mianakanyo ya vona. Vativi va sayense va tirhisa swiperimente ku kambela mianakanyo ya vona.*
      - *Vativi va sayense va languta (ku hlalela hi vukheta) na ku dyondza hi ku languta leswi humelelaka. Mikarhi yin'wana, vativi va sayense va kuma leswaku vuvhumbi bya vona a byi ri ntiyiso. Mikarhi yin'wana, vativi va sayense va kuma leswaku a va hoxile kutani va dyondza swin'wana leswintshwa.*
3. **Bulani hi xifaniso.**
   a. Tirhisa swivutiso leswi landzelaka ku bula hi xifaniso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Vutisa xivutiso xo sungula.
      - Letela vadyondzi ku bula hi xivutiso na mutirhisani wa vona.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
      - Kurisa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi hi ku lulamisa ku nga twisisani na hi ku avelana mahungu lama fambelanaka na nkongomelo.
      - Vuyelela endlelo leri eka swivutiso hinkwaswo.
4. **Swivutiso:**
   a. *Xana hi swihi switirhisiwa swa sayense leswi u swi vonaka exifanisweni lexi?*
   b. *Xana u tshama u endla sayense? Xana a swi ri njhani?*
   c. *Xana u tshama u dyondza swo karhi hi ku langutisisa (ku hlalela) hi vukheta? Hi byele hi swona.*

Mipfumawulo: Dyondzisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Khadi ra Firizi: *p*

Swifaniso / nchumu lowu sungulaka hi: *p*

1. **Tivisa mpfumawulo lowuntshwa:** *p*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Vula marito lama sungulaka hi kumbe tirhisa mpfumawulo wa:** *p*
   a. Vutisa: Xana i mani loyi a nga vulaka rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo wa, *p*?
   b. Kombela vadyondzi ku boxa mavito ya switirhisiwa leswi u swi hlengeleteke, xk. *puleti, pani*.
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 91.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumbiwa ka maletere lamatsongo

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhendzelekisa mahlakala ya mavoko ya hina ku ya eximatsini ivi hi ya exineneni.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: *p*.**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: *p*
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: *p***
   a. Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: *p***
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 201

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Nsawutiso wo sungula*
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya hi ndlela leyi murhi wa nsawutiso wo sungula wu tumbuluxiweke hayona. Khale ka khaleni, vuvabyi lebyi vuriwaka mpondzo byi dlayile timiliyoni ta vanhu loko ku nga si sunguriwa mirhi ya nsawutiso. Namuntlha, a bya ha ri kona hikokwalaho ka murhi wa nsawutiso. Edward Jenner a ri dokodela loyi a nga vona nchumu lowu nga tolovelekangiki naswona a vutisa swivutiso. U tirhisile ku langutisisa na ku kambela leswaku a kuma nchumu wa nkoka. Hi ta dyondza swo tala hi swivutiso leswi a nga swi vutisa na ndlela leyi a swi hlamula hayona eka xitori xa hina namuntlha.*

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikambisiso.
      - Vutisa vadyondzi: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
i...
Ndzi ehleketa leswaku...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa hiko emakumu ka xivulwa.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi rhandza ku hlalela ntumbuluko.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swinharhu.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Swin'wana leswi hi swi vonaka eka ntumbuluko.
3. **Hlamusela nhlamulo ya wena n'wini ya ntirho lowu u nga wu tsala hi nomu, u nga si tsala.**
   a. Vula u ku: Loko ndzi hlometela hi fasitere, ndzi vona...
4. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Leswi u swi vonaka ehandle hi fasitere
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 91.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Pfuxeta na ku hlanganisa mpfumawulo lowuntshwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Pfuxeta mpfumawulo lowuntshwa:** *p*
   a. Vula mpfumawulo ka nharhu.
   b. Komba vadyondzi Khadi ra Firizi na ku hlaya mpfumawulo ka nharhu.
   c. Byela vadyondzi leswaku va yingisela kutani u vuyelela mpfumawulo.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo avanyisa na ku hlanganisa hi ku tirhisa mpfumawulo lowu.**
   a. Pfuxeta mipfumawulo leyi landzelaka na vadyondzi: *i, m, a, p, l, e*
   b. Vula rito leri landzelaka: *pima*
   c. Kombela mudyondzi un'we ku yingisela hi vukheta ivi a avanyisa rito hi mipfumawulo: *p-i-m-a*
   d. Loko mudyondzi a ri karhi a vula mpfumawulo wun'wana na wun'wana, tsala eka bodo.
   e. Lexi landzelaka, vitana mudyondzi un'wana ku hlanganisa mipfumawulo leswaku a kota ku hlaya rito.
   f. Lulamisa vadyondzi loko va endla swihoxo.
   g. Vuyelela rito ra: *pela*
3. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 92.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Dyondzisa ku vumba letere lerikulu

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Chati ya Ntivontsalo

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku tsayiterisa tintiho ta hina endzeni na le handle.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Komba vadyondzi ndlela yo vumba: P**
   a. Yima hi le ndzhaku kumbe hi le nhlaneni wa wena eka vadyondzi.
   b. Letela vadyondzi va voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka madesika ya vona.
   c. Tirhisa voko ra wena ra xinene ku vumba letere ra: P.
   d. Letela vadyondzi va voko ra xinene ku vumba letere na wena.
   e. Vuyelela na vadyondzi va voko ra ximatsi.
3. **Letela vadyondzi ku titoloveta ku vumba: P**
   - Vula: Endla letere enhlaneni wa mutirhisani wa wena, eka desika, na le misaveni.
4. **Lerisa vadyondzi ku titoloveta ku tsala: P**
   a. Vula: Tsala letere eka buku ya wena ya switoloveto ka nharhu.
   b. Rhendzeleka u kambela xivumbeko xa letere ra mudyondzi un'wana na un'wana.

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 201

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Nsawutiso wo sungula*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla mikambisiso
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana hi swihi leswi fambelanaka na xitori leswi hi nga swi ringanyetaka kunene mayelana na leswi mutsari a nga hi byelangiki swona? Xana u nga ringanyeta yini hi mavonelo kumbe mitlhaveko ya ximunhuhatwa?

2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
i...
Ndzi ehleketa leswaku...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Swin'wana leswi hi swi vonaka eka ntumbuluko.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. murhi, xinyanyana, swiluva, mihlovohlovo, ku saseka, leswikulu.
3. **Letela vadyondzi ku sungula ku tsala eka tibuku ta vona ta switoloveto.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 92.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula:

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi tsakerile ximun-huhatwa... hikuva...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *dada, dima, Duma, paka, pela, pama*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 92.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 201

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Nsawutiso wo sungula*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta tlanga xitori hi mitlawa.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula u ku: Loko hi tlanga xitori, hi fanele ku ringeta ku:
      - Tsundzuka leswi ximunhuhatwa xa hina xi swi endlaka na ku swi vula
      - Vulavula na ku endla kufana na ximunhuhatwa xa hina
      - Tirhisa man'wana ya marito lama fanaka na ya ximunhuhatwa xa hina
   b. Hi ku komisa komba vadyondzi hilaha u nga ta endla hakona kufana na xin'wana xa swimunhuhatwa.
   c. Ringeta ku ka u nga hlawuli ximunhuhatwankulu eka xikombiso xa wena.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Hlayela leswaku ku na swimunhuhatwa swingani eka xitori.
   b. Ava vadyondzi etlilasini hi mitlawa ya nhlayo yo ringana na swimunhuhatwa. Xikombiso, loko ku ri na swimunhuhatwa swa ntlhanu eka xitori, ava vadyondzi etlilasini hi mitlawa ya ntlhanuntlhanu.
   c. Nyika mudyondzi un'wana na un'wana ximunhuhatwa xo karhi eka ntlawa.
   d. Humesa vadyondzi etlilasini kumbe eka ndhawu leyikulu leyi nga pfuleka.
   e. Byela mitlawa leswaku yi tlanga xitori. Va fanele ku:
      - Tsundzuka leswi ximunhuhatwa xa vona xi swi endlaka na ku swi vula
      - Vulavula na ku endla kufana na ximunhuhatwa xa vona
      - Tirhisa man'wana ya marito lama fanaka na ya ximunhuhatwa xa vona
   f. Loko vadyondzi va ri karhi va tlanga xitori, rhendzeleka laha va nga kona na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Fureme yo tsala:

Ndzi vona...
i...
Ndzi ehleketa leswaku...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xivulwa xi hetelela hi hiko.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 93.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Andlalo wa nomu

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va hlalela vadyondzikulobye loko va endla miandlalo ya vona ya nomu.**
2. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho lowu landzelaka: Ku byela van'wana mahungu ya wena ya le xihundleni**
   a. Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini. Vula u ku:
      - Namuntlha ndzi ta mi byela hi...
      - Kutani, byela van'wana mahungu ya wena.
      - Hi byele leswi humeleleke hi ku landzelelana loku nga fanela.
      - Hi byele hi timhakakulu mayelana na mahungu ya wena.
      - Hetelela hi ku hi byela hi ndlela leyi mahungu ya wena ma ku endleke u titwa hayona.
3. **Tsundzuxa vadyondzi hi swikili swa ku andlala leswi landzelaka:**
   a. Loko u ri karhi u byela van'wana mahungu ya wena, tsundzuka ku:
      - Hi byele leswaku mahungu ya wena ya vulavula hi yini
      - Hi byele leswaku swi humelerile rini
      - Hi byele leswaku swi humelerile mani
      - Vula swivulwa swa wena hi ku landzelelana loku nga fanela
      - Vula swilo kan'we – u nga vuyeleli swilo leswi u nga swi vula
      - Vulavula hi rito leri tlakukeke, leri ri twalaka kahle
4. **Vitana vadyondzi lava hlawuriweke hi un'weun'we ku endla miandlalo ya vona.**
   a. Kurisa ku titshemba ka mudyondzi un'wana na un'wana hi ku va khensa eka miandlalo ya vona na hi ku nyika vuxokoxoko byin'wana lebyinene.
   b. Emakumu ya dyondzo, nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana lebyi tolovelekeke ku antswisa miandlalo ya vona. Xikombiso: Ndzi tikeriwile ku twa van'wana va n'wina. Ndzi kombela mi ringeta leswaku marito ya n'wina ya twakala kahle - hi lava ku twa leswi mi swi vulaka.

Mipfumawulo: Pfuxeta mipfumawulo hinkwayo leyi nga dyondziwa eka Giredi ya 2

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Kotara ya 2 Mipfumawulo Makhadi ya Firizi

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi eka khapete kumbe ehansi emahlweni ka wena.**
   a. Byela vadyondzi ku yingisela vito ra vona.
   b. Loko u ri karhi u vitanela mavito ya vadyondzi, va fanele ku hlaya mpfumawulo wa khadi ra Firizi leri u ri tlakuseleke ehenhla.
   c. Vula vito ra mudyondzi un'wana. Mudyondzi loyi u fanele ku vula rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo.
   d. Endla leswi hi ku hatlisa swinene. Endla swi languteka tanihi ntlangu wo tsakisa kambe lemuka vadyondzi lava tikeriwaka.
   e. Loko mudyondzi a endla xihoxo, vula leswaku 'yingisela kahle' kutani u vula mpfumawulo.
2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Musumbhuluko.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 94.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 2

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku khwanyanisa phepha ivi hi tlhela hi ri lunghisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamatsongo lama dyondziweke eka Kotara ya 2.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana leritsongo eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere leritsongo ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Tivisa xitori

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, Pheji ra manghenelo ra 209

1. **Tivisa xitori.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta hlaya xitori lexi nga na nhlokomhaka leyi nge, *Xiperimente xa Lulama*.
   b. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori lexi vulavulaka hi nhwanyana loyi a vitaniwaka Limani, loyi a dyondzaka leswaku swimilana i swilo leswi hanyaka naswona swi lava moya, mati, ku vonakala ka dyambu na misava leswaku swi hanya. U endla xiperimente xa sayense ku kambela leswi humelelaka loko ximilana xi nga kumi leswi xi swi lavaka. Xitori lexi xi ta hi pfuna ku dyondza hi ndlela leyi hinkwerhu hi nga vaka vativi va sayense*.
   c. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?
   d. Hi ku komisa komba vadyondzi swifaniso leswi humaka eka xitori.
2. **Ndlandlamuxa vutivi bya vundzhaku bya vadyondzi.**
   a. Avelana na ku hlamusela mahungu ya vundzhaku lama nga nyikiwa ya xitori.
   b. Kombisa vadyondzi laha xitori xi humelelaka kona hi ku tirhisa mepe wa Nhlengelo.
   c. Vutisa: Xana u na swivutiso mayelana na xitori lexi?
3. **Hlamusela qhinga ra ntwisiso.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta dyondza ku: Endla ku yelana.
   b. Hlamusela qhinga leri eka vadyondzi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 1 na 2

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 94.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 1 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 1 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 2.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Dyondzisa ntivomarito

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Makhadi ya ntivomarito, swifaniso, michumu

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi nkongomelo.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 86.
   b. Hlaya kumbe vula mfuwiso wa ririmi nakambe.
   c. Kombisa vadyondzi nxaxamelo wa marito ya ntivomarito ya nkongomelo.
   d. Hlamusela leswaku marito lama ya ta hi pfuna ku twisisa na ku vulavula hi nkongomelo.
   e. Va hlayeli nxaxamelo wa marito.
2. **Tirhisa KEBV ku dyondzisa ntivomarito.**
   a. Dyondzisa marito ya ntivomarito lama landzelaka:
      - *xiperimente: Nkambelo kumbe ku ringeta ku vona loko mianakanyo yi ri ntiyiso kumbe yi nga ri ntiyiso.*
      - *rhekhodo: Ku tsala ehansi leswi u swi vonaka kumbe leswi u swi dyondzaka.*
      - *ku hanya: Vanhu, swiharhi na swimilana hinkwaswo swa hanya. Hi lava moya, mati na swakudya leswaku hi kota ku hanya. Hi kota ku kula hi tlhela hi cinca.*
3. **Tirhisa tindlela ta KEBV leti faneleke eka rito rin'wana na rin'wana:**
   K: Kombetela eka xifaniso kumbe nchumu wa ntiyiso
   E: Endla hi rito
   B: Byela vadyondzi nhlamuselo ya rito
   V: Vula rito endzeni kumbe eka xivulwa

Mipfumawulo: Pfuxeta mipfumawulo hinkwayo leyi nga dyondziwa eka Giredi ya 2

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Kotara ya 2 Mipfumawulo Makhadi ya Firizi

Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Tshamisisa vadyondzi eka khapete kumbe ehansi emahlweni ka wena.**
   a. Byela vadyondzi ku yingisela vito ra vona.
   b. Loko u ri karhi u vitanela mavito ya vadyondzi, va fanele ku hlaya mpfumawulo wa khadi ra Firizi leri u ri tlakuseleke ehenhla.
   c. Vula vito ra mudyondzi un'wana. Mudyondzi loyi u fanele ku vula rito leri sungulaka hi kumbe ku tirhisa mpfumawulo.
   d. Endla leswi hi ku hatlisa swinene. Endla swi languteka tanihi ntlangu wo tsakisa kambe lemuka vadyondzi lava tikeriwaka.
   e. Loko mudyondzi a endla xihoxo, vula leswaku 'yingisela kahle' kutani u vula mpfumawulo.
2. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumbirhi.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 95.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Pfuxeta maletere hinkwawo lama nga dyondziwa eka Kotara ya 2

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku rhurhumerisa mavoko ya hina.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Vumba mavumbelo ya maletere hinkwawo lamakulu lama dyondziweke eka Kotara ya 2.**
   a. Tsala letere rin'wana na rin'wana lerikulu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, hlamusela ndhawu yo sungula, u kongomisa laha va faneleke ku ya kona na ndhawu yo hetelela ya letere rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku tsala letere rin'wana na rin'wana eka ntila wa buku eka tibuku ta vona ta switoloveto, va siya xivandla lexi ringanaka na rintiho exikarhi ka letere rin'wana na rin'wana.
   d. Byela vadyondzi ku tiyisisa leswaku va nga vumba kahle letere rin'wana na rin'wana.
3. **Kambela mavumbelo ya letere lerikulu ya vadyondzi.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u kambela ndlela leyi va vumbaka maletere hayona.
   b. Nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Lemuka vadyondzi lava va ha tikeriwaka ku vumba maletere hi ndlela leyi nga fanela.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 211

1. **Lulamisela vadyondzi eka ka Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya.**
   a. Vitana vadyondzi leswaku va tshama ehenhla ka khapete kumbe ehansi.
   b. Tshama emahlweni ka vadyondzi na buku ya Nhlengelo.
   c. Tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va kota ku vona buku.
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi matikhomelo lama u ma languteleke hi nkarhi wa ku Hlaya Swin'we, xk. tshama u hingakanya milenge; veka mavoko ya wena emilengeni ya wena; yingisela hi vukheta; hlamula loko u vitaniwile; tlakusa voko ra wena leswaku u vutisa xivutiso.
2. **Endla Nghingiriko wo Rhangela ku Hlaya hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vula nhlokomhaka ya xitori: *Xiperimente xa Lulama*
   b. Hlamusela swikili swa mikumbetelo. Vula: Loko hi endla mikumbetelo, hi tirhisa nhlokomhaka na swifaniso ku ringeta no tirha leswaku xitori xi ta va xi vulavula hi yini.
   c. Komba vadyondzi swifaniso leswi nga eka pheji yin'wana na yin'wana.
   d. Vutisa: Xana u ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
   e. Vutisa: Xana wa ehleketa leswaku swifaniso leswi swi hlangana njhani?

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 3 na 4

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 95.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 3 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 3 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 4.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Vuswikoti byo rungula xitori

NKARHI:
Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA:
Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi eka vuswikoti byo hlamusela xitori.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Byela vadyondzi ku pfula Tibukukulu to Hlaya ta vona eka pheji ra 96.
2. **Lerisa vadyondzi ku langutisa xifaniso.**
   a. Vutisa: Xana u vona yini eka xifaniso lexi?
3. **Byela vadyondzi leswaku un'wana na un'wana u fanele ku tumbuluxa xitori xo koma mayelana na xifaniso.**
4. **Byela vadyondzi ndlela yo vumba xitori xa vona. Vula:**
   a. Nyika ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana vito eka xitori xa wena.
   b. Vula laha xitori xi humelelaka kona.
   c. Xitori xa wena xi fanele xi va na manghenelo, miri na mahetelelo.
   d. Xifaniso lexi xi kombisa ntsena xiphemu xa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa manghenelo ya xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa miri wa xitori xa wena.
      - Xifaniso xi nga ha kombisa mahetelelo ya xitori xa wena.
   e. U nga sungula xitori xa wena hi ku vula leswaku:
      - A ku ri siku endzhaku ka...
      - Manana u vutisile ____ hi siku ra yena exikolweni na...
5. **Letela vadyondzi ku hetisa nghingiriko.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku eheleketa hi xitori xa vona va miyerile.
   b. Kutani, Letela vadyondzi ku cincana ku byela ntlawa wa vona switori swa vona. U nga ha lava ku tirhisa 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' eka leswi.
   c. Loko vadyondzi va ri karhi va vulavula, rhendzeleka u ri karhi u yingisela.
6. **Hetisa dyondzo hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Vitana mudyondzi un'we ku avelana xitori xa yena na tlilasi kumbe u vutisa vadyondzi va kwalomu ka un'we kufika ka vambirhi swivutiso mayelana na switori swa mitlawa ya vona.
      - Vutisa: Xana xitori xa X... a xi vulavula hi yini?
      - Vutisa: Xana i yini lexi u xi tsakeleke eka xitori xa X...?
   b. Nyika tlilasi vuxokoxoko byin'wana byo angarhela ku antswisa switori swa vona.
      Xikombiso: Hi ntolovelo, eka manghenelo ya xitori, hi vula laha xitori xi humelelaka kona, na leswaku swimunhuhatwa i va mani. Nkarhi lowu taka, ringeta ku katsa vuxokoxoko lebyi eka switori swa wena.

Mipfumawulo: Tlanga ntlango wa mipfumawulo: Tiketani ta Marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Phepha ra A4 ra vadyondzi

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va ku yingisela.**
2. **Kombisa vadyondzi ntlango eka bodo.**
   a. Tsala ebodweni.
   b. Byela vadyondzi ku tlanga hi vambirhimbirhi.
   c. Munghana wa 1 u fanele ku tirhisa mpfumawulo lowu nga eka bodo ku tsala rito.
   d. Munghana wa 2 u fanele ku teka maletere ya 2 yo hetelela ya rito a sungula rito lerintshwa.
   e. Vanghana va ya emahlweni va tlanga ku kondza phepha ra vona ri tala hi nxaxamelo wa marito.
3. **Nyika phere yin'wana na yin'wana phepha kutani u tsala mpfumawulo wo sungula eka bodo: s**
4. **Rhendzeleka u seketela vadyondzi tanihilaha swi lavekaka hakona.**
   a. Endzhaku ka timinete ta 10, vitana vadyondzi leswaku va ku yingisela.
   b. Kombela tiphere ti nga ri tingani leswaku ti hlaya marito ya tona. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito eka bodo ivi u kambela loko nketani ya vona yi vumbiwile kahle.
   c. Hoyozela vadyondzi eka ku tinyiketela ka vona.

Lemuka: Nghingiriko lowu wa olova ku wu endla hi tipensele ta mihlovo.

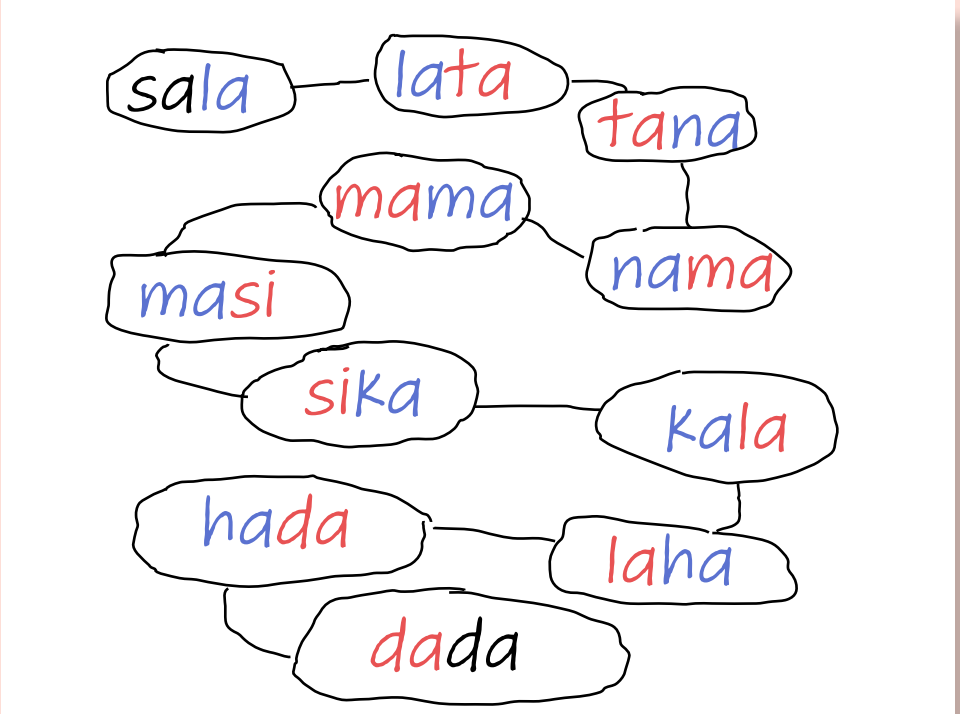

5. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravunharhu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 97.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Kopa swivulwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku endla onge hi tlanga piyano.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Tsala swivulwa leswi landzelaka eka bodo:**
   - Hi mama hi caca.
   - Manana i nene.

   a. Lerisa vadyondzi ku kopa swivulwa eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   b. Va fanele va kopa hi ndlela yo basa na hi ndlela leyi nga fanela hilaha swi kotekaka hakona.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi byo kopa swivulwa.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u lemuka vadyondzi lava tikeriwaka:
      - Ku kopa swivulwa hi ndlela leyi nga fanela
      - Ku vumba maletere na marito hi ndlela leyi nga fanela na hi ndlela yo basa
      - Ku heta swivulwa hi nkarhi lowu nga pimiwa

Ku hlaya swin'we: Endla Ku Hlaya ko Sungula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 211

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ro Sungula.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Xiperimente xa Lulama*
   d. Vula u ku: *Namuntlha hi ta hlaya xitori lexi vulavulaka hi nhwanyana loyi a vitaniwaka Limani, loyi a dyondzaka leswaku swimilana i swilo leswi hanyaka naswona swi lava moya, mati, ku vonakala ka dyambu na misava leswaku swi hanya. U endla xiperimente xa sayense ku kambela leswi humelelaka loko ximilana xi nga kumi leswi xi swi lavaka. Xitori lexi xi ta hi pfuna ku dyondza hi ndlela leyi hinkwerhu hi nga vaka vativi va sayense.*
   e. Vutisa: Xana u tiva swo karhi mayelana na leswi?

2. **Endla ku Hlaya ro Sungula hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi swifaniso.
   c. Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi.
   d. Komba marito lama ya nga le ka ntivomarito loko ya ri karhi ya humelela.
   e. Emakumu ka xitori, vutisa Muhlayi wo sungula swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.
   f. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana.
      - Vutisa vadyondzi: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?

Ku tsala: Tirhisa tindlela ta SMR na ntirho

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 118 & 119

Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku vona... entangeni wa swiharhi. Swi... Ndzi anakanya ku...

1. **Tivisa nkongomelo wa SMR.**
   a. Vula, vhiki leri hi ta kongomisa eka: Ku tirhisa xirhangi na xilandzi swa vundhawu hindlela leyinene eka xivulwa ku vula leswaku nchumu wu humelela kwihi.
   b. Tsala xivulwa ehenhla ka bodo: Ndzi lava ku vona tinghala entlangeni wa swiharhi. Ndzi tshemba leswaku swi le khejini.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
2. **Tivisa ntirho wo tsala.**
   a. Vula u ku: Vhiki leri hi ta: Dirowa xifaniso na ku tsala swivulwa swinharhu.
   b. Vula u ku: Hi ta dirowa na ku tsala hi: Leswi ndzi lavaka ku swi vona entangeni wa swiharhi.
   c. Vula u ku: Ndzi lava ku vona... entangeni wa swiharhi hikuva...
3. **Vumba ntirho lowu nga ebodweni.**
   a. Dirowa xifaniso xa xihatla lexi kombisaka: Xiharhi entangeni wa swiharhi.
   b. Kombisa vadyondzi ndlela yo hetisa fureme yo tsala.
   c. Kombisa tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 5 na 6

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 97.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 5 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 5 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 6.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Tlanga ntlango wa mipfumawulo: Tiketani ta Marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Phepha ra A4 ra vadyondzi

1. **Tshamisisa vadyondzi leswaku va ku yingisela.**
2. **Kombisa vadyondzi ntlango eka bodo.**
   a. Tsala ebodweni.
   b. Byela vadyondzi ku tlanga hi vambirhimbirhi.
   c. Munghana wa 1 u fanele ku tirhisa mpfumawulo lowu nga eka bodo ku tsala rito.
   d. Munghana wa 2 u fanele ku teka maletere ya 2 yo hetelela ya rito a sungula rito lerintshwa.
   e. Vanghana va ya emahlweni va tlanga ku kondza phepha ra vona ri tala hi nxaxamelo wa marito.
3. **Nyika phere yin'wana na yin'wana phepha kutani u tsala mpfumawulo wo sungula eka bodo: s**
4. **Rhendzeleka u seketela vadyondzi tanihilaha swi lavekaka hakona.**
   a. Endzhaku ka timinete ta 10, vitana vadyondzi leswaku va ku yingisela.
   b. Kombela tiphere ti nga ri tingani leswaku ti hlaya marito ya tona. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito eka bodo ivi u kambela loko nketani ya vona yi vumbiwile kahle.
   c. Hoyozela vadyondzi eka ku tinyiketela ka vona.

Lemuka: Nghingiriko lowu wa olova ku wu endla hi tipensele ta mihlovo.

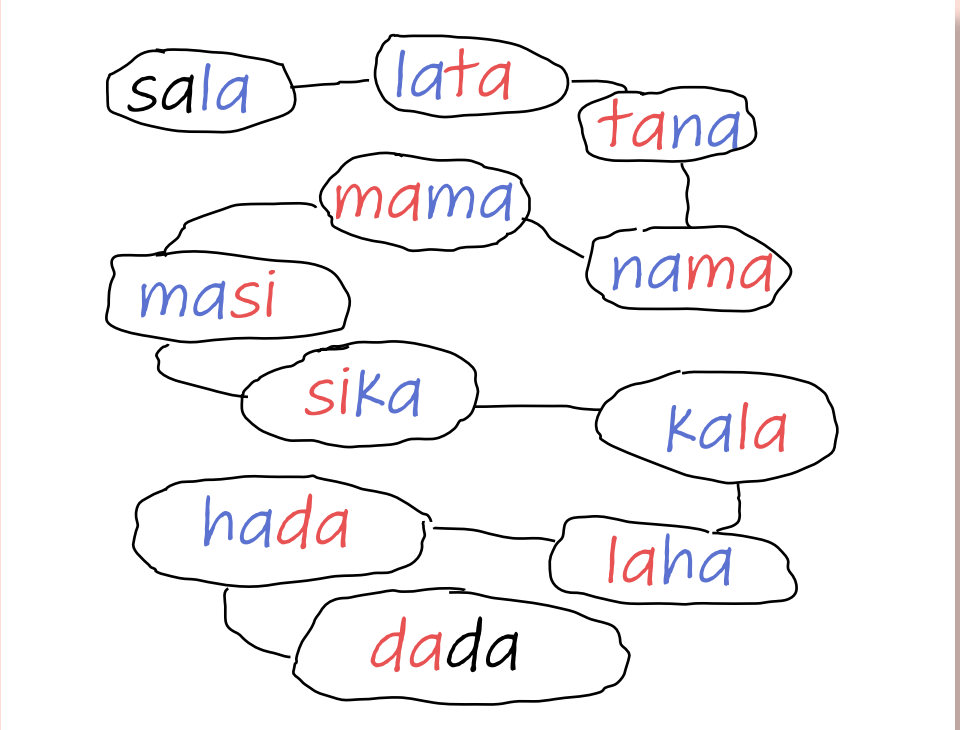

5. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravumune.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 98.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ntivontsalo: Kopa swivulwa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Lulamisa vadyondzi eka ntivontsalo.**
   a. Vula u ku: A hi tiololeni tintiho ta hina hi ku manya mavoko ya hina hi vumba xibakele ku ringana ku hlayela ka ntlhanu, kutani hi wisa.
   b. Langutisa na ku antswisa xiyimo xa vadyondzi na ku khoma penisele.
2. **Tsala swivulwa leswi landzelaka eka bodo:**
   - Mumu lowu wa hi lema.
   - Ku fa ka wena ku hafu.

   a. Lerisa vadyondzi ku kopa swivulwa eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   b. Va fanele va kopa hi ndlela yo basa na hi ndlela leyi nga fanela hilaha swi kotekaka hakona.
3. **Kambela vuswikoti bya vadyondzi byo kopa swivulwa.**
   a. Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka u lemuka vadyondzi lava tikeriwaka:
      - Ku kopa swivulwa hi ndlela leyi nga fanela
      - Ku vumba maletere na marito hi ndlela leyi nga fanela na hi ndlela yo basa
      - Ku heta swivulwa hi nkarhi lowu nga pimiwa

Ku hlaya swin'we: Endla ku Hlaya ka Vumbirhi

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 211

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya ka Vumbirhi.**
   a. Tshamisa vadyondzi eka khapeti.
   b. Va tsundzuxe hi matikhomelo lama languteriweke.
   c. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Xiperimente xa Lulama*
   d. Tsundzuxa vadyondzi hi qhinga ra ntwisiso.
      - Vula, vhiki leri hi dyondza hi ku: Endla ku yelana
      - Vula, tsundzuka, hi burisanile hi leswi tolo, loko ndzi ku vutisa: Xana u nga endla ku yelana eka xitori lexi? Xana ku tshama ku humelela nchumu wo fana na lowu eka wena kumbe eka munhu un'wana loyi u n'wi tivaka?
2. **Endla ku Hlaya ka Vumbirhi hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Hlaya pheji rin'wana na rin'wana ra xitori hi rito leri tlakukeke, hi ku khuluka na hi ndlela leyi twalaka.
   b. Komba vadyondzi xifaniso.
   c. Tirhisa swikombiso leswi nga eka pheji ra manghenelo ku vumba qhinga ra ntwisiso.
   d. Emakumu ka xitori, vutisa muhlaya wa 2 swivutiso hi ndlela leyi landzelaka:
      - Kongomisa swivutiso swa 1 na 2 eka vadyondzi hi un'weun'we.
      - Kongomisa xivutiso xa 3 eka tlilasi hinkwayo. Kombela vadyondzi ku burisana hi xivutiso na mutirhisani.
      - Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana tinhlamulo ta vona.

Ku tsala: Pulana na ku tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 118 & 119

Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku vona...
entangeni wa swiharhi.
Swi...
Ndzi anakanya ku...

1. **Tivisa ntirho wo tsala nakambe.**
   a. Vula u ku: Tsundzuka leswaku vhiki leri hi ta dirowa na ku tsala hi: Leswi ndzi lavaka ku swi vona entangeni wa swiharhi.
2. **Letela vadyondzi ku ehleketa hi matsalelo ya vona.**
   a. Vula: Pfala matihlo ya wena u ehleketa hi ndlela leyi u nga ta hlamula fureme yo tsala hayona.
   b. Vula: Avelana miehleketo ya wena na mutirhisani.
   c. Endla mepe wa miehleketo na ku tsala marito lama pfunaka ebodweni, xk. ndlopfu, yingwe, nhutwa, gorila, kulu, tsongo, rivoya, tsakisa, twa ndlala, tsaka
3. **Letela vadyondzi ku pfula pheji leri nga fanela eka tibuku ta vona ta ntirho ta DBE.**
   a. Vula: Sweswi dirowa u tlhela u tsala ehansi miehleketo ya wena.
   b. Tsundzuxa vadyondzi hi tindlela ta SMR: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
4. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Kombela vadyondzi leswaku va ku byela hi miehleketo ya vona.
   b. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku sungula ntirho wo tsala.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 7 na 8

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 98.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 7 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 7 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 8.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Bulani hi xitori xa ku Hlaya Swin'we

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Rimba ra mbula-vurisano:

Xitori lexi a xi vulavula hi...

Ndzi tsakerile ximun-huhatwa... hikuva...

Ndzi dyondze ku...

1. **Lulamisa vadyondzi eka mbulavurisano wa ntlawa.**
   a. Lulamisa vadyondzi hi mitlawa ya mune.
   b. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
   c. Vula: U nga vulavula ntsena loko u khome 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye'.
2. **Langutisa swivutiso swa mbulavurisano.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi xitori xa ku hlaya swin'we xa vhiki.
   b. Tsala rimba ra mbulavurisano ebodweni.
   c. Hlaya na ku hlamusela xivutiso xin'wana na xin'wana (marito ya ku sungula xivulwa).
   d. Byela vadyondzi leswau xirho xin'wana na xin'wana xa ntlawa xi fanele ku va na nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana.
   e. Hlohlotela vadyondzi ku ehleketa hi tinhlamulo to hambanahambana.
3. **Letela vadyondzi ku sungula mbhurisano wa vona.**
   a. Letela vadyondzi lava khomeke 'ximhandzana xa ku vulavula kumbe ribye' ku sungula.
   b. Rhendzeleka na ku nyika nseketelo loko swi laveka.
   c. Eka timinete ti nga ri tingani to hetelela, vitana ntlawa leswaku wu avelana tinhlamulo ta wona.
4. **Ku lulamisa mudyondzi**
   a. Hlawula vadyondzi va kwalomu ka vanharhu kumbe mune ku endla andlalo wa nomu hi Musumbhuluko.
   b. Byela vadyondzi lava leswaku va fanele ku lulamisa yini swa Musumbhuluko. (Languta dyondzo ya Xivumbeko xa ririmi ya Musumbhuluko)

Mipfumawulo: Mbitanelo

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na tibuku ta vona ta switoloveto, switsalo na tirhula.**
   a. Byela vadyondzi ku tsala nhlokomhaka, 'Mbitanelo' na ku tsala tinomboro ta 1–6 eka mitila ya buku.
   b. Vitana marito ya tsevu lama landzelaka leswaku vadyondzi va ma tsala ekusuhi na tinomboro ta 1–6: *kula, cacani, miri, hahama, bihela, oma*
2. **Byela vadyondzi ku tirhisa khirayoni ku lulamisa mitirho ya vona vinyi.**
   a. Tsala marito ya tsevu eka bodo.
   b. Loko u ri karhi u tsala, twarisa rito rin'wana na rin'wana.
   c. Byela vadyondzi ku khwatihata swihoxo swa vona hi khirayoni.
   d. Byela vadyondzi ku tsala marito nakambe hi ndlela leyi nga fanela.
3. **Lemuka ku tikeriwa na nhluvuko loku vadyondzi va nga na kona.**
4. **Kombisa vadyondzi hi migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya Ravuntlhanu.**
   a. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 99.
   b. Vita vadyondzi hi un'weun'we ku ku pfuna ku vumba nghingiriko wun'wana na wun'wana.
   c. Vumba ndlela yo hetisisa migingiriko yihi na yihi leyi tsariweke eka bodo.

Lemuka: Byela vadyondzi leswaku va ta endla migingiriko leyi na mutirhisani hi nkarhi wa ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.

Ku hlaya swin'we: Endla Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Nhlengelo wa Switori, pheji ra 211

1. **Lulamisa vadyondzi Nghingiriko wa le Ndzhaku ko Hlaya.**
   a. Tsundzuxa vadyondzi hi nhlokomhaka ya xitori: *Xiperimente xa Lulama*
   b. Hlamusela ntirho. Vula: Namuntlha hi ta dirowa na ku lebula xiphemu lexi hi xi tsakelaka xa xitori.
2. **Vumba ntirho hi ndlela leyi landzelaka:**
   a. Pfala matihlo ya wena u endla ongeti wa ehleketa.
   b. Pfula matiho ya wena u vula u ku: Xiphemu lexi ndzi xi tsakelaka ngopfu eka xitori a ku ri loko...
   c. Ringeta hi matimba ku ka u nga hlawuli xiphemu lexi nga erivaleni swinene xa xitori eka xikombiso xa wena.
   d. Dirowa xifaniso hi xihatla ebodweni. Loko u ri karhi u dirowa, hlamusela leswi u swi dirowaka.
   e. Engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2.
3. **Letela vadyondzi ku hetisa ntirho.**
   a. Byela vadyondzi ku pfala matihlo ya vona kutani va ehleketa hi xiphemu lexi va xi tsakelaka xa xitori.
   b. Vula u ku: Ehleketa hi mavonelo ya wena, u nga kopeli xikombiso xa mina.
   c. Endzhaku ka sweswo, byela vadyondzi leswaku va pfula matihlo ya vona kutani va kanerisana hi tinhlamulo ta vona na mutirhisani wa vona.
   d. Kutani, lerisa vadyondzi ku dirowa xiphemu xexo xa xitori eka tibuku ta vona ta switoloveto.
   e. Pfuna vadyondzi ku engetela tilebulu ta 1 kufika ka 2 eka leswi va swi diroweke.
4. **Pfumelela vadyondzi ku avelana ntirho wa vona.**
   a. Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku kombisa ntirho wa vona eka mutirhisani wa vona.
   b. Vitana mudyondzi ku avelana ntirho wa yena na tlilasi.

Ku tsala: Tsala na ku hlela

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Buku yo Tirhela ya DBE, pheji ra 118 & 119

Fureme yo tsala:

Ndzi lava ku vona... entangeni wa swiharhi.
Swi...
Ndzi anakanya ku...

1. **Tsundzuxa vadyondzi hi ntirho wo tsala na swilaveko.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta hetisa ntirho wa hina wa ku tsala.
2. **Tivisa ku hambanahambana.**
   a. Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
   b. Nyika vadyondzi lava kulaka emiehleketweni xitsundzuxo xo engetela: Engetela xivulwa xin'wana eka leswi u swi tsalaka.
3. **Letela vadyondzi ku hlaya na ku hlela leswi va nga swi tsala.**
   a. Vula: Sweswi i nkarhi wo hlaya na ku hlela leswi u nga swi tsala.
   b. Vula, tsundzuka ku kambela leswaku: Xirhangi na xilandzi swa vundhawu swi tirhisiwa eka xivulwa ku tiva leswaku nchumu wu humelela kwihi.
4. **Loko nkarhi wu pfumela, kombela vadyondzi ku avelana leswi va nga swi tsala.**
   a. Vadyondzi va nga avelana leswi va nga swi tsala na mutirhisani.
   b. Vadyondzi va nga ri vangani va nga avelana leswi va nga swi tsala na tlilasi.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Tirha na mitlawa, ntlawa wa 9 na 10

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

1. **Lulamisa vadyondzi ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Tiyisisa leswaku vadyondzi va tiva ntlawa wa vona wa ku hlaya.
   b. Tshamisa vadyondzi hi vambirhimbirhi na Tibukukulu to Hlaya ta vona, tibuku ta switoloveto na tipenisele.
   c. Letela vadyondzi ku pfula Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya vona eka pheji ra 99.
2. **Langutisa migingiriko ya Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo ya siku na vadyondzi.**
   Tsundzuxa vadyondzi leswi va faneleke ku swi endla ku hetisisa nghingiriko wun'wana na wun'wana.
3. **Vitana Ntlawa wa 9 eka ku Hlaya hi Ntlawa loku Leteriweke.**
   a. Lulamisa ntlawa na Tibukukulu to Hlaya ta vona.
   b. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hlaya mipfumawulo ya tifoniki.
   c. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku hetisa migingiriko ya ku dikhoda.
   d. Vitana mudyondzi un'wana na un'wana ku hlaya marito kumbe ndzimana ya vhiki leri nga hundza.
   e. Endla xitsundzuxo xa vadyondzi lava lavaka nseketelo.
   f. Endla xitsundzuxo xa mipfumawulo leyi lavaka ku hlanganisiwa.
   g. Rhumela Ntlawa wa 9 ku ya tshama eka madesika ya vona kutani u vitana Ntlawa wa 10.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 5 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 5 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonimi ta 5 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Letela ndlela yo kandziyisa tsalwa ra wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Xikombiso xa mudyondzisi: Ntirho wa ku tsala kusuka

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Loko tlilasi yi nga si sungula, lulamisa bodo ya dyondzo leyi.**
   a. Hlawula wun'wana wa mintirho yo tsala eka kotara. Dirowa u tlhela u tsala xikombiso xa wena xa ntirho eka bodo.
   b. Katsa xihoxo eka SMR kusuka eka rito, ku fana na: Letere ro sungula ra xivulwa a hi letere lerikulu.
2. **Tivisa vukandziyisi eka vadyondzi.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra hina ku suka eka kotara.
   b. Vula: Loko hi kandziyisa tsalwa ra hina, hi ri lunghisela ku ri avela na vanhu van'wana. Hi hlawula ntirho wa hina lowunene ngopfu, hi wu endla wu hleleka ni ku twisiseka, naswona hi wu avela ni van'wana leswaku va wu hlaya ni ku ku tiphina hi wona.
   c. Kombisa nkunguhato wa wena eka bodo. Hlamusela leswaku lowu i ntirho wo tsala lowu u wu hlawuleke ku wu kandziyisa.
3. **Kombisa swiletelo swa ku kandziyisa eka bodo.**
   a. Dirowa nakambe u tsala tsalwa ra wena ebodweni. Endla leswi hi ndlela leyi hlelekeke naswona u katsa ni vuxokoxoko lebyi engetelekeke.
   b. Hlaya tsalwa leri humaka eka nkunguhato wa wena hi rito leri tlakukeke.
   c. Kombisa xihoxo lexi u xi endleke eka SMR. Vula: Ndzi endlile xihoxo. Letere ro sungula ra xivulwa a hi letere lerikulu. Ndzi nga lulamisa leswi loko ndzi kandziyisa.
   d. Tsala xivulwa hi vuntshwa hi ndlela leyi hlelekeke.
   e. Kombisa SMR leyi lulamisiweke: Letere ro sungula ra xivulwa i letere lerikulu.

Ku hlaya swin'we: Letela ndlela yo kandziyisa tsalwa ra wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Xikombiso xa mudyondzisi: Ntirho wa ku tsala kusuka

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa ‘Endla kumbe Dirowa’.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a ‘tlanga’.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n’wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku ‘tlangeni’ hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n’wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 6 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 6 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonime ta 6 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Vadyondzi va anakanyisisa no hlawula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Loko tlilasi yi nga si sungula, lunghiselela tsalwa leri kandziyisiweke eka phepha lerintshwa.**
   a. Kopunula dirowini ya wena leyi kandziyisiweke na ku tsala eka phepha lerintshwa ku komba vadyondzi.
   b. Tiyiseka leswaku u hlayisa tsalwa ra wena leri kandziyisiweke leswaku ri ta tirhisiwa eka dyondzo leyi nyikiwaka ya mbulavulo.
2. **Lerisa vadyondzi ku anakanyisisa hi matsalelo ya vona kusuka eka kotara.**
   a. Nyika vadyondzi nkarhi wo hlaya hi matsalwa ya vona kusuka eka kotara.
   b. Vutisa: Hi wihi ntirho wo tsala lowu u wu tsakelaka ku suka eka kotara leyi?
   c. Vitana vadyondzi va nga ri vangani ku avelana ntirho wa vona wo tsala lowu va wu tsakelaka ku suka eka kotara.
3. **Lerisa vadyondzi ku hlawula xiphemu xa tsalwa leri va nga ta ri kandziyisa.**
   a. Vutisa: Hi rihi tsalwa leri u nga ta ri kandziyisa no ri ava eka kotara leyi?
   b. Nyika vadyondzi nkarhi wo hlawula leswaku hi wihi ntirho wo tsala lowu va nga ta wu kandziyisa.
   c. Lerisa vadyondzi ku byela mutirhisani leswaku i ntirho wihi wo tsala lowu va nga ta wu kandziyisa.
4. **Lerisa vadyondzi ku kandziyisa eka phepha leri baseke, leswaku ntirho wa vona wu ta kombisiwa.**
   a. Vula: Loko hi kandziyisa, a hi tsali etibukwini ta hina tanihi ntolovelo. Hi tsala eka phepha leri baseke, leswaku ntirho wa hina wu ta aviwa hi ku olova.
   b. Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena xa ntirho lowu kandziyisiweke eka phepha leri baseke.
   c. Nyika maphepha lama baseke leswaku ma kandziyisiwa.
5. **Lerisa vadyondzi ku sungula ku kandziyisa.**
   a. Vula: Sweswi sungula ku kandziyisa ntirho wa wena. Tsundzuka ku yi endla yi hlelekile naswona yi va erivaleni, leswaku yi lunghekela ku aviwa ni van'wana.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va anakanyisisa no hlawula

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa 'Endla kumbe Dirowa'.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a 'tlanga'.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku 'tlangeni' hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n'wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 7 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 7 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhisile tifonimi ta 7 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona.**
   a. Vula: Namuntlha hi ta heta ku kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra hina.
   b. Vula: Loko hi kandziyisa tsalwa ra hina, hi ri lunghisela ku ri avela na vanhu van'wana. Hi hlawula ntirho wa hina lowunene ngopfu, hi wu endla wu hleleka ni ku twisiseka, naswona hi wu avela ni van'wana leswaku va wu hlaya ni ku ku tiphina hi wona.
2. **Lerisa vadyondzi ku ya emahlweni va kandziyisa.**
   a. Vula: Sweswi yana emahlweni u kandziyisa ntirho wa wena wa ku sukela tolo. Tsundzuka ku yi endla yi hleleka naswona yi twisiseka, leswaku yi lulamela ku avelana ni van'wana.
3. **Rhendzeleka etlilasini u pfuna vadyondzi hi un'weun'we.**
   a. Pfuna vadyondzi lava tikeriwaka ku hlawula no kandziyisa xiphemu xa tsalwa ra vona.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku tsala: Vadyondzi va kandziyisa tsalwa ra vona

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Tibuku to Tsalela ta Vadyondzi

Maphepha ya A4 lama olovaka ku ma susa

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku yisa emahlweni dyondzo ya nkarhi lowu nga hundza.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 8 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 8 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhisile tifonimi ta 8 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ntivontsalo: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Tivisa ku nyikela mbulavulo eka vadyondzi.**
   a. Vula: Vhiki leri hi ta humesa tsalwa ra hina leri kandziyisiweke.
   b. Vula: Loko hi nyikela tsalwa ra hina, hi avelana na van'wana. Hi hlamusela leswi hi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra hina. Hi vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku van'wana va swi twa.
   c. Vula: Loko hi heta ku vulavula, hi nga fambafamba etlilasini hi ya komba van'wana leswi hi nga dirowa.
   d. Vula: Loko van'wana va ri karhi va nyikela mbulavulo, hi yingisela hi vukheta. Minkarhi hinkwayo hi kombisa musa ni ku ba mavoko loko va hetile.
2. **Letela ku nyika mbulavulo eka tlilasini.**
   a. Khoma nkunguhato wa wena lowu kandziyisiweke leswaku un'wana ni un'wana a ri vona.
   b. Hi ku hatlisa hlamusela leswi u nga dirowa ivi u hlaya tsalwa ra wena. Letela ku vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku un'wana ni un'wana a ta swi twa.
   c. Lerisa vadyondzi leswaku va ku ba mavoko loko u heta.
3. **Fambafamba etlilasini u komba un'wana ni un'wana xifaniso xa wena.**
4. **Lerisa vadyondzi ku tilulamisela ku nyikela mbulavulo.**
   a. Vula: Ehleketa hi xivulwa xo hlamusela ku dirowa ka wena kutani u titoloveta ku hlaya tsalwa ra wena.
5. **Nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa no hlaya.**
6. **Lerisa vadyondzi ku nyikela mbulavulo eka mutirhisani.**
   a. Lerisa vadyondzi ku hlamusela leswi van ga swidirowa na ku hlayela mutirhisani tsalwa ra vona.

Ku hlaya swin'we: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku ya emahlweni ka dyondzo leyi hundzeke.

Ku tsala: Letela ndlela yo nyika mbulavulo wa xitsariwa xa wena

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

Ku ya emahlweni ka dyondzo leyi hundzeke.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Endla kumbe Dirowa

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Choko na bodo yo tirhiseriwa choko

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku u ta pfuxeta marito ya ntivomarito lama va ma dyondzeke eka kotara leyi.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga ntlango wa ‘Endla kumbe Dirowa’.
   b. Ndzi ta hlawula mudyondzi leswaku a ‘tlanga’.
   c. Mudyondzi u ta emahlweni ka tlilasi kutani ndzi n’wi hlevela rito endleveni ya yena.
   d. Kutani mudyondzi u fanele ku endla rito KUMBE a dirowa xifaniso xa rito eka bodo.
   e. Kutani tlilasi hinkwayo yi fanele ku yimisa mavoko leswaku yi vhumba rito.
   f. Munhu loyi a nga le ku ‘tlangeni’ hi yena a vitanaka vadyondzi leswaku va hlamula.
   g. Munhu loyi a hlamulaka swona ku ta va yena a nga ta landzela ku tlanga. U ta emahlweni ndzi n’wi hlevela rito endleveni ya yena.
4. **Vitana mudyondzi wo sungula ku ta tlanga na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Tsala matsalwa lama hlayekaka

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. Tsala 10 wa tifonimi leti vadyondzi va ti dyondzeke kumbe ku ti pfuxeta eka bodo yo tirhiseriwa choko.
2. Hlamusela vadyondzi leswaku va ta tlanga ntlango wa mipfumawulo hi xikongomelo xa ku titsakisa.
3. Hlamusela leswaku va ta tsala marito, swivulwa kumbe hambi ku ri xitori hi ku tirhisa NTSENA mipfumawulo yoleyo.
4. Endla xivulwa xin'we xo koma tanihi xikombiso ivi u xi tsala eka bodo (Kumbe tsala marito loko xivulwa xi nga koteki.)
5. Kombela vadyondzi ku kambela loko marito kumbe xivulwa xa wena xi lulamile:
   a. Xana xi sungula hi letere lerikulu?
   b. Xana xi helela hi hiko, mfungho wa xivutiso kumbe mfungho wo hlamala?
   c. Xana u tirhisile ntsena tifonimi ta 10 eka bodo?
6. Endzhaku ka sweswo, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku tsala marito ya vona kumbe xivulwa/swivulwa.
7. Byela vadyondzi ku cincana tibuku na ku kambela ntirho wa un'wana na un'wana.
8. Vitana vadyondzi lava nga na marito kumbe swivulwa swo ka swi nga hoxekangi leswaku va hlaya ntirho wa vona hi rito leri tlakukeke.
9. Loko va ri karhi va hlaya, tsala marito kumbe swivulwa eka bodo.
10. Kambela ntirho hi ku vuyelela ku vona loko va tirhise tifonimi ta 10 ntsena.
11. Themendhela vadyondzi hinkwavo eka ku tinyiketela ka vona.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va nyika mbulavulo wa xitsariwa xa vona

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Ku tlhela u tivisa ku nyikela mbulavulo eka vadyondzi.**
   a. Vula: Tsundzukani leswaku vhiki leri hi ta nyikela mbulavulo hi tsalwa ra hina leri kandziyisiweke.
   b. Vula: Loko hi nyikela tsalwa ra hina, hi avelana na van'wana. Hi hlamusela leswi hi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra hina. Hi vulavula hi rito leri tlakukeke ni hi ndlela leyi twalaka leswaku van'wana va swi twa.
   c. Vula: Loko hi heta ku vulavula, hi nga fambafamba etlilasini hi ya komba van'wana leswi hi nga dirowa.
2. **Vula: Loko van'wana va ri karhi va nyikela mbulavulo, hi yingisela hi vukheta. Minkarhi hinkwayo hi kombisa musa ni ku ba mavoko loko va hetile.**
3. **Vitana vadyondzi ku nyikela mbulavulo eka tlilasi.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
   d. Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA:

Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo

Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka.

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ntivontsalo: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

Ku yingisela na ku vulavula: Tlanga mitlango ya ntivomarito: Riviti kumbe riendli?

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku hava switirhisiwa leswi lavekaka.

1. **Endla nxaxamelo wa marito hinkwawo ya ntivomarito kusuka eka Kotara ya 1 lama nga maendli kumbe maviti.**
2. **Byela vadyondzi leswaku maviti i marito ya ku thya kasi maendli i xiendlo kumbe marito yo endla.**
3. **Nyika vadyondzi swiletelo leswi landzelaka:**
   a. Hi ta tlanga 'riviti kumbe riendli'.
   b. Ndzi ta vula rito.
   c. Loko ku ri riviti, u fanele ku tlakusa rintiho rin'we.
   d. Loko ku ri riendli, u fanele ku tlakusa tintiho tumbirhi (2).
   e. Kutani, mi ta tirha hi vambirhimbirhi ku endla xivulwa hi rito, sweswo swi kombisa leswi ri vulaka swona.
   f. Ndzi ta vitana tiphere to hambanahambana ku vula swivulwa swa tona.
4. **Vula rito ro sungula na ku sungula ntlango.**

Mipfumawulo: Vumba na ku kombisa marito

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Vumba, pulasitini, swipfalo swa bodhlela, wulu, pasta, sweswo-sweswo.

1. Famba eka ndhawu leyi pfulekeke.
2. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo tirhela yi nga kona.
3. Komba vadyondzi laha ndhawu ya vona yo kombisa yi nga kona.
4. Avanyisa vadyondzi hi mitlawa ya 2–4.
5. Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana switirhisiwa leswi nga kona.
6. Byela ntlawa wun'wana na wun'wana ku ehleketa hi rito leri va nga ri tsalaka.
7. Endzhaku ka sweswo, byela mitlawa leswaku yi vumba rito rorero kusuka eka switirhisiwa.
8. Loko mitlawa yi vumbile rito ra yona, yi fanele ku ri kombisa eka ndhawu yo kombisa.
9. Pfumelela vadyondzi ku fambafamba va hlaya marito ya munhu un'wana na un'wana.
10. Khensa vadyondzi u va byela leswaku va basisa.

Ku hlaya swin'we: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku tsala: Vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala

NKARHI: Timinete ta 20

SWITI-RHISIWA: Ku tsala ka vadyondzi loku kandzi-yisiweke

Tirhisa nkarhi lowu eka ku vadyondzi va ya emahlweni va andlala leswi va nga swi tsala.

1. **Yana emahlweni u vitana vadyondzi ku ta nyika andlalo etlilasini.**
   a. Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta emahlweni ka tlilasi ku nyikela mbulavulo.
   b. Nyika xichudeni xin'wana na xin'wana 1–2 wa timinete ku hlamusela leswi xi nga dirowa na ku hlaya tsalwa ra xona.
   c. Loko se va hetile, va fanele va fambafamba va kombisa leswi va nga dirowa.
2. **Loko vadyondzi va ri karhi va nyikela mbulavulo, tiyisisa leswaku tlilasi yi yingisela hi vukheta. Va tsundzuxe ku ba mavoko eka mudyondzi un'wana na un'wana loyi a nyikelaka mbulavulo.**
3. **Kombisa ntirho hinkwawo lowu kandziyisiweke wa vadyondzi eka buku ya tlilasi kumbe eka bodo ya switiviso.**

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriweke: Fambisa Makambelelo ya Nkhuluko wo Hlaya hi Nomo

NKARHI: Timinete ta 30

SWITI-RHISIWA: Bukukulu yo Hlaya ya Nseketelo Buku yo Kambela

1. **Tshamisisa vadyondzi na Tibukukulu to Hlaya ta vona.**
   a. Byela vadyondzi ku pfula tibukukulu to hlaya ta vona eka pheji ro sungula.
   b. Byela vadyondzi ku tirha na munghana wa vona.
   c. Byela vadyondzi ku kambela loko va kota ku hlaya mipfumawulo hinkwayo.
   d. Byela vadyondzi leswaku va cincana ku hlaya marito na matsalwa hinkwawo nakambe.
2. **Vitana vadyondzi hi un'weun'we ku ta endla swikambelwana swa NHN.**
   a. Tirhisa swikambelwana swa NHN swa Kotara ya 1 leswi nyikiweke eka Xibukwana xa Makambelelo.
   b. Landzelela swiletelo swa ku kambela swa NHN eka Xibukwana xa Makambelelo.
   c. Rekhoda mivuyelo ya mudyondzi un'wana na un'wana.
   d. Tirhisa mivuyelo leyi ku pfuxeta mitlawa ya wena yo hlaya ya vuswikoti lebyi fanaka.
   e. Nakambe tirhisa mivuyelo leyi ku lemuka timhaka leti nga ta lulamisiwa eka kotara leyi landzelaka.

Makumu ka siku: Hlaya hi rito leri tlakukeke

NKARHI: Timinete ta 15

SWITI-RHISIWA: Switi-rhisiwa swa mudyondzisi hi yexe

- Tirhisa switirhisiwa swa wena: Tibuku Letikulu, Tubuku ta Nhlengelo na Tibuku ta Switori hinkwaswo swi ringanerile.
- Tirhisa nkarhi lowu ku modela ku hlaya loku khulukaka, na ku hlaya ka ku komba matitwelo.
- Ntirho lowu wu pfuna vadyondzi ku hluvukisa rirhandzu ra switori na ku hlaya.
- Swi tlhela swi vumba ntivomarito wa vona, vutivi bya le ndzhaku na ku tsundzuka loku tirhaka. Leswi hinkwaswo i vuswikoti bya nkoka bya ntwisisa.

NHLRP | National Home Language Reading Programme